

Universitätsbibliothek Wuppertal

Titi Livii Patavini Historiarvm Libri Qvi Svpersvnt Omnes

Livius, Titus

Mannhemii, 1780

Liber XXXV

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1289](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1289)

I.

PRINCIPIO anni, quo hæc gesta sunt, Sex. *U. c. 559.*
 Digitius prætor in Hispania citeriore cum *a. C. 193.*
 civitatibus iis, quæ post profectiorem M. *Res*
 Catonis permultæ rebellaverant, crebra ma- *Hispaniæ.*
 gis, quam digna dictu, prælia fecit, & adeo
 pleraque adversa, ut vix dimidium militum,
 quam quod acceperat, successori tradiderit.
 Nec dubium est, quin omnis Hispania sub-
 latura animos fuerit, ni alter prætor P. Cor-
 nelius Cn. F. Scipio trans Iberum multa se-
 cunda prælia fecisset: quo terrore non mi-
 nus quinquaginta oppida ad eum defecerunt.
 Prætor hæc gesserat Scipio. Idem pro præ-
 tore, Lusitanos, pervastata ulteriori provin-
 cia, cum ingenti præda domum redeuntes,
 in ipso itinere adgressus, ab hora tertia diei
 ad octavam incerto eventu pugnavit, numero
 militum impar, superior aliis: nam & acie
 frequenti armatis adversus longum & inpe-
 ditum turba pecorum agmen, & recenti mi-
 lite adversus fessos longo itinere concurre-
 rat. Tertia namque vigilia exierant hostes:
 huic nocturno itineri tres diurnæ horæ ac-
 cesserant: nec ulla quiete data, laborem viæ

V. c. 559. proelium exceperat. Itaque principio pugnae
a. C. 193. vigoris aliquid in corporibus animisque fuit,
 & turbayerat primo Romanos : deinde æqua-
 ta paullisper pugna est. In hoc discrimine
 ludos Jovi, si vi fudisset cecidissetque hostes,
 propætor vovit. Tandem gradum acrius in-
 tulere Romani, cessitque Lusitanus : deinde
 prorsus terga dedit. Et, quum instirissent
 fugientibus victores, ad duodecim millia
 hostium sunt cæsa : capti quingenti quadra-
 ginta, omnes fere (a) equites : & signa
 militaria capta centum triginta quatuor. De
 exercitu Romano septuaginta & tres amissi.
 Pugnatum haud procul Ilipa urbe est. Eo
 victorem opulentum prædæ exercitum P.
 Cornelius reduxit. Ea omnis ante urbem ex-
 posita est : potestasque dominis suas res
 cognoscendi facta. Cetera vendenda quæstori
 data : quod inde refectum est, militi divi-
 sum.

II. NONDUM ab Roma profectus erat C.
 Flaminius prætor, quum hæc in Hispania
 gerebantur. Itaque tam adversæ, quam se-
 cundæ res per ipsum amicosque ejus magnis
 sermonibus celebrabantur : & tentaverat,

(a) ferme Gron. Crev.

quoniam bellum ingens in provincia exar-
 fisset, & exiguas reliquias exercitus ab Sex.
 Digitio, atque eas ipsas plenas pavoris ac
 fugæ accepturus esset, ut unam sibi ex ur-
 banis legionibus decernerent: ad quam quum
 militem ab se ipso scriptum ex senatuscon-
 sulto adjecisset, eligeret ex omni numero
 sex (b) millia & quingentos pedites, & equi-
 tes trecentos. « Ea se legione (nam in Sex.
 » Digitii exercitu haud multum spei esse)
 » rem gesturum. » Seniores negare, « Ad
 » rumores, a privatis temere in gratiam ma-
 » gistratum confictos, senatusconsulta fa-
 » cienda esse. Nisi quod aut prætores ex
 » provinciis scriberent, aut legati renuncia-
 » rent, nihil ratum haberi debere. Si tumul-
 » tus in Hispania esset, placere, tumultuarios
 » milites extra Italiam scribi a prætore. »
 Mens ea senatus fuit, ut in Hispania tumul-
 tuarii milites legerentur. Valerius Antias &
 in Siciliam navigasse delectus causa C. Fla-
 minium scribit: & ex Sicilia Hispaniam pe-
 tentem, tempestate in Africam delatum,
 vagos milites de exercitu P. Africani sacra-

U. e. 559.

a. C. 193.

Contentio
de supple-
mento in
Hispa-
niam.

(b) sex l. tria Gron. Crev.

V. c. 559. mento rogasse : his duarum provinciarum
 a. C. 193 delectibus tertium in Hispania adjecisse.

*Res
 Liguria.*

III. NEC in Italia segnius Ligurum bellum
 crescebat. Pisas jam quadraginta millia homi-
 num, adfluente quotidie multitudine ad fa-
 mam belli spemque prædæ, circumsedebant.

*Minucii
 Cos. res in
 Liguria
 gesta.*

Minucius consul Arretium die, quæm dix-
 rat (c) ad conveniendum militibus, venit.
 Inde quadrato agmine ad Pisas duxit; &
 quum hostes mille passuum ab oppido (d)
 trans fluvium movissent castra, consul ur-
 bem, haud dubie servatam adventu suo, eff
 ingressus. Postero die & ipse trans fluvium
 fere quingentos passus (e) ab hoste posuit
 castra. Inde levibus præliis a populationibus
 agrum sociorum tutabatur. In aciem exire
 non audebat, novo milite, & ex multis
 generibus hominum conlecto, necdum noto
 satis inter se, ut fidere alii aliis possent.
 Ligures multitudine freti & in aciem exibant,
 parati de summa rerum decernere: & abun-
 dantes militum numero passim multas manus

(c) edixerat Gron. Crev.

(d) hostes non plus passuum tribus millibus ab
 oppido Gron. Crev.

(e) ferme mille passus Gron. Crev.

per extrema finium ad prædandum emittebant: *U. c. 559.*
 &, quum coacta vis magna pecorum prædæ *a. C. 193.*
 que esset, paratum erat præsidium, per quod
 in castella eorum vicosque ageretur.

IV. QUUM bellum Ligustinum ad Pisas *L. Cornelii*
 constitisset, consul alter L. Cornelius Merula *res gestæ*
 per extremos Ligurum fines exercitum in *apud*
 agrum Boiorum induxit, ubi longe alia belli *Boios,*
 ratio, quam cum Liguribus, erat. Consul in
 aciem exhibat; hostes pugnam detrectabant:
 prædatumque, ubi nemo obviam exiret, dis-
 currebant Romani; Boii diripi sua impune,
 quam tuendo ea conferere certamen, male-
 bant. Postquam omnia ferro ignique fatis
 evastata erant, consul agro hostium excessit,
 & ad Mutinam agmine incauto, ut inter
 pacatos, ducebat. Boii, ubi egressum e fini-
 bus suis hostem sensere, sequebantur silenti
 agmine, locum insidiis quærentes. Nocte
 prætergressi castra Romana saltum, qua
 transeundum erat Romanis, infederunt. Id
 quum parum occulte fecissent, consul, qui
 multa nocte solitus erat movere castra, ne
 nox terrorem in tumultuario prælio augetet,
 lucem exspectavit: &, quum luce moveret,
 tamen turmam equitum exploratum misit.

U. c. 559. Postquam relatum est, quantæ copiæ, & in
a. C. 193. quo loco essent, totius agminis sarcinas in
 medium conjici jussit. Et triarios vallum cir-
 cumjicere: cetero exercitu instructo ad hostem
 accessit. Idem & Galli fecerunt, postquam
 apertas esse insidias, & recto ac justo præ-
 lio, ubi vera virtus vinceret, dimicandum
 viderunt.

V. HORA secunda ferme concursum est.
 Sinistra sociorum ala & extraordinarii prima
 in acie pugnabant. Præerant duo consulares
 legati, M. Marcellus & Ti. Sempronius,
 prioris anni consul. Novus consul nunc ad
 prima signa erat, nunc legiones continebat in
 subsidiis; ne certaminis studio prius procur-
 rerent (f), quam datum signum esset. Equi-
 tes earum extra aciem in locum patentem
 Q. & P. Minucios tribunos militum educere
 jussit: inde, quum signum dedisset, inpetum
 ex aperto facerent. Hæc agenti nuncius venit
 a Ti. Sempronio Longo, « non sustinere ex-
 » traordinarios inpetum Gallorum, & cæsos
 » permultos esse: &, qui supersint, partim
 » labore, partim metu remississe ardorem
 » pugnæ. Legionem alteram ex duabus, si

(f) concurrerent Gron, Crev,

» videretur, submitteret, priusquam ignominia acciperetur.» Secunda legio missa est, & extraordinarii recepti. Tum redintegrata est pugna. Quum & recens miles, & frequens ordinibus legio successisset (g), & sinistra ala ex proelio subducta est; dextra in primam aciem subiit. Sol ingenti ardore torrebat minime patientia æstus corpora Gallorum: densis tamen ordinibus nunc alii in alios, nunc in scuta incumbentes, sustinebant inpetus Romanorum. Quod ubi animadvertit consul, ad perturbandos ordines eorum C. Livium Salinatorem, qui præerat alariis equitibus, quam concitatissimos equos inmittere jubet: & legionarios equites in subsidiis esse. Hæc procella equestris primo confudit & turbavit, deinde dissipavit aciem Gallorum; non tamen, ut terga darent. Obstabant duces, hastilibus cædentes terga trepidantium, & redire in ordines cogentes: sed interequitantes alarii non patiebantur. Consul obtestatur milites, « Ut paullulum adniterentur: » victoriam in manibus esse. Dum perturbatos & trepidantes viderent, instarent. Si

(g) successit Gron. Crev.

U. c. 559.
a. C. 193.

U. c. 559. » restitui ordines fissent (h), integro rursus
a. C. 193. » eos prælio & dubio dimicatuos. » Inferre
 vexillarios iussit signa. Omnes connisi tan-
 dem averterunt hostem. Postquam terga da-
 bant, & in fugam passim effundebantur, tum
 ad persequendos eos legionarii equites in-
 missi. Quatuordecim millia Boiorum eo die
 cæsa sunt; vivi capti mille nonaginta duo:
 equites septingenti viginti unus, tres duces
 eorum, signa militaria ducenta duodecim,
 carpenta sexaginta tria. Nec Romanis incruen-
 ta victoria fuit. Supra quinque millia mili-
 tum, ipsorum aut sociorum, sunt amissa,
 centuriones tres & viginti, præfecti socium
 quatuor, & M. Genucius, & M. Marcius,
 tribuni militum secundæ legionis.

VI. EODEM fere tempore duorum consulum
 literæ adlatæ sunt, L. Cornelii de prælio ad
 Mutinam cum Boiis facto, & Q. Minucii a
 Pisis. « Comitia suæ fortis esse. Ceterum
 » adeo suspensa omnia in Liguribus se habere,
 » ut abscedi inde, sine pernicie sociorum &
 » damno reipublicæ, non possit. Si ita vide-
 » retur Patribus, mitterent ad collegam, ut
 » is, qui profligatum bellum haberet, ad

(h) *fivissent* Gron. Crev.

» comitia Romam rediret : si id facere gra- *U. c. 555.*
 » varetur, quod non fuæ fortis id negotium *a. C. 193.*
 » esset, se quidem facturum, quodcumque
 » senatus censuisset; sed etiam atque etiam
 » viderent, ne magis e republica esset inter-
 » regnum iniri, quam ab se in eo statu re-
 » linqui provinciam. » Senatus C. Scribonio
 negotium dedit, ut duos legatos ex ordine
 senatorio mitteret ad L. Cornelium consulem,
 qui literas collegæ ad senatum missas defer-
 rent ad eum; & nunciarent, « senatum, ni is
 » ad magistratus subrogandos Romam veniret,
 » potius, quam Q. Minucius a bello integro
 » avocaretur, interregnum iniri passurum. »
 Missi legati renunciarunt, « L. Cornelium ad
 » magistratus subrogandos Romam venturum. »
 De literis L. Cornelii, quas scripserat secun-
 dum prælium cum Boiis factum, disceptatio
 in senatu fuit : quia privatim plerisque sena-
 toribus legatus M. Claudius scripserat, « For-
 » tunæ populi Romani & militum virtuti
 » gratiam habendam, quod res bene gesta
 » esset. Consul's opera & militum aliquantum
 » amissum, & hostium exercitum, cujus de-
 » lendi oblata fortuna fuerit, elapsum. Mili-
 » tes eo plures perisse, quod tardius ex sub-

U. e. 559. » fidiis, qui laborantibus opem ferrent ;
a. C. 193. » successissent. Hostes e manibus emissos,
 » quod equitibus legionariis & tardius datum
 » signum esset, & persequi fugientes non
 » licuisset. »

VII. DE ea re nihil temerè decerni placuit : ad frequentiores consultatio dilata est. Instabat enim cura alia, quod civitas scœnore laborabat : & quod (i), quum multis scœnèribus legibus constricta avaritia esset, via fraudis inita erat, ut in socios, qui non tenerentur iis legibus, nomina transcriberent ; ita libero scœnore obruebant debitores. Cujus coercendi (k) quum ratio quæreretur, diem finiri placuit, Feralia, quæ proxime fuissent ; ut, qui post eam diem focii civibus Romanis credidissent pecunias, profiterentur ; & ex ea die pecuniæ creditæ, quibus debitor vellet legibus, jus creditori diceretur. Inde, postquam professionibus detecta est magnitudo æris alieni, per hanc fraudem contracti, M. Sempronius tribunus plebis ex auctoritate Patrum plebem rogavit, plebesque scivit, ut cum focii ac nomine Latino pecuniæ

(i) quod del. Gron. Crev.

(k) cernendi Gron. Crev.

credita jus idem, quod cum civibus Romanis, esset. Hæc in Italia domi militiæque acta. *U. c. 559^a
a. C. 193.*
In Hispania nequaquam tantum belli fuit, *Res
Hispaniæ.*
quantum auxerat fama. C. Flaminius in citeriori Hispania oppidum Iluciam in Oretanis cepit : deinde in hiberna milites deduxit. Et per hiemem prælia aliquot, nulla memoria digna, adversus latronum magis, quam hostium, excursiones, vario tamen eventu, nec sine militum jactura, sunt facta. Majores res gestæ a M. Fulvio. Is apud Toletum oppidum cum Vaccæis Vestonibusque & Celtiberis signis conlatis dimicavit : exercitum earum gentium fudit fugavitque : regem Hilermum vivum cepit.

VIII. QUUM (1) hæc in Hispania gererentur, comitorum jam adpetebat dies. Itaque L. Cornelius consul, relicto ad exercitum M. Claudio legato, Romam venit. Is in senatu quum de rebus ab se gestis differuisset, quoque in statu provincia esset; questus est cum Patribus conscriptis, quod, tanto bello una secunda pugna tam feliciter perfecto, non esset habitus Diis immortalibus honos. Postulavit deinde, ut supplicationem simul

L. Cornelius Cof. postulat triumphum sibi decerni.

(1) *Dum agerentur Græc. Cræc.*

U. c. 559. triumphumque decernerent. Prius tamen,
a. C. 193. quam relatio fieret, Q. Metellus, qui consul dictatorque fuerat, « Literas eodem tempore [dixit] & consulis L. Cornelii ad se natum, & M. Marcelli ad magnam partem senatorum, adlatas esse, inter se pugnantibus: eoque dilatam esse consultationem, ut presentibus auctoribus earum literarum disceptaretur. Itaque expectasse sese, ut consul, qui sciret ab legato suo adversus se scriptum aliquid, quum ipsi veniendum esset, deduceret eum secum Romam: quum etiam verius esset, Ti. Sempronio imperium habenti tradi exercitum, quam legato. Nunc videri esse amotum de industria, ne (m) ea, quæ scripsisset, præsens diceret, aut argueret coram: & si quid vani adferret, argui posset, donec ad liquidum veritas explorata esset. Itaque nihil eorum, quæ postularet consul, decernendum in presentia censere.» Quum pergeret nihilo segnius referre, ut supplicatio decerneretur, triumphantique sibi urbem (n) invehi liceret; M. & C. Titinii tribuni plebis, se intercessuros, si de ea re fieret senatusconsultum, dixerunt.

*Nec
impetrat.*

(m) *ne l. qui Gron. Crev.*

IX.

(n) *in urbem Gron. Crev.*

IX. CENSORES erant priore anno creati *U. c. 559°*
 Sex. Ælius Pætus & C. Cornelius Cethegus. *a. C. 193°*
 Cornelius lustrum condidit. Censâ sunt civium
Lustrum
conditum;
Prodigiâ;
 capita centum quadraginta tria millia, septin-
 genta quatuor. Aquæ ingentes eo anno fue-
 runt, & Tiberis loca plana urbis inundavit.
 Circa portam Flumentanam etiam conlapsa
 quædam ruinis sunt : & porta Cœlimontana
 fulmine icta est, murusque circa multis lo-
 cis de cœlo tactus. Et Ariciæ, & Lanuvii,
 & in Aventino, lapidibus pluit; & a Capua
 nunciatum est, examen vesparum ingens in
 forum advolasse, & in Martis æde conse-
 disse. Eas collectas cum cura, & igni cre-
 matas esse. Horum prodigiorum causâ de-
 cemviri libros adire jussi, & novemdiale
 sacrum factum, & supplicatio indicta est,
 atque urbs lustrata. Iisdem diebus ædiculam
 Victoriæ Virginis, prope ædem Victoriæ,
 M. Porcius Cato dedicavit biennio post,
 quam vovit. Eodem anno coloniam Latinam
 in agrum Thurinum triumviri deduxerunt
 Gn. Manlius Vulso, L. Apustius Fullo, Q.
 Ælius Tubero, cujus lege deducebatur. Tria
 millia peditum iere, trecenti equites : nu-
 merus exiguus pro copia agri. Dari potuers

V. c. 559.
a. C. 193.

tricensa jugera in pedites, sexagena in equites. Apustio auctore, tertia pars agri demta est: quo postea, si vellent, novos colonos adscribere possent. Vicena jugera pedites, quadragena equites acceperunt.

*Multi
&
potentes
candidati
consula-
tus.*

X. In exitu jam annus erat, & ambitio magis, quam unquam alias, exarserat consularibus comitiis. Multi & potentes petebant patricii plebeiique: P. Cornelius Cn. filius Scipio, qui ex Hispania provincia nuper decesserat magnis rebus gestis, & L. Quinctius Flamininus, qui classi in Græcia præfuerat, & Cn. Manlius Vulso, hi patricii. Plebei autem C. Lælius, Cn. Domitius, C. Livius Salinator, M. Acilius. Sed omnium oculi in Quinctium Corneliumque conjecti. Nam & in unum locum petebant ambo patricii, & rei militaris gloria recens utrumque commendabat. Ceterum ante omnia certamen accendebant fratres candidatorum, duo clarissimi ætatis suæ imperatores. Major gloria in Scipione (o): & quo major, eo propior invidiam. Quinctii recentior, ut qui eo anno triumphasset. Accedebat, quod alter decimum jam prope annum assiduus in oculis hominum

(*) Scipionis i. e. q. m. e. p. invidia Gron. Cræv.

fuerat; quæ res minus verendos magnos homines ipsa satietate facit : consul iterum post devictum Hannibalem, censorque fuerat. In Quintio nova & recentia omnia ad gratiam erant : nihil nec petierat a populo post triumphum, nec adeptus erat : « pro fratre germano, non patruale, se petere [aiebat] : pro legato & particeps administrati belli (p). Se terra, fratrem mari, rem gessisse. » His obtinuit, ut præferretur candidato, quem Africanus frater ducebat (p); quem Cornelia gens, Cornelio consule comitia habente; quem tantum præjudicium senatus, virum e civitate optimum iudicatum, qui matrem Idæam Pessinunte venientem in urbem acciperet. L. Quinctius & Cn. Domitius Ahenobarbus consules facti. Adeo ne in plebeio quidem consule, quum pro C. Lælio niteretur, Africanus valuit. Postero die prætores creati L. Scribonius Libo, M. Fulvius Centumalus, A. Atilius Serranus, M. Bæbius Tamphilus, L. Valerius Tappo (q), Q. Sallonius Sarra. Ædilitas insignis eo anno fuit M. Æmilii Lepidi & L. Æmilii Paulli. Mul-

U. c. 559.
a. C. 193.

Scipio
victus a
Quinctio.

(p) administrandi belli Crev.

(p) deducebat Gron. Crev.

(q) Tappus Gron. Crev.

U. e. 559. tos pecuarios damnarunt : ex ea pecunia
a. C. 123. clipea inaurata in fastigio Jovis ædis posue-
 runt. Porticum unam extra portam Trigemi-
 nam, emporio ad Tiberim adjecto ; alteram
 a porta Fontinali ad Martis aram, qua in
 Campum iter esset, perduxerunt.

*Res gesta
 apud
 Ligures.*

XI. DIU nihil in Liguribus dignum me-
 moria gestum erat. Extremo ejus anni bis in
 magnum periculum res adducta est. Nam &
 castra consulis obpugnata, ægre sunt defensa :
 & non ita multo post per saltum angustum
 quum duceretur agmen Romanum, ipsas
 fauces exercitus Ligurum infedit. Qua quum
 exitus non pateret, converso agmine redire
 institit consul : & ab (r) tergo fauces saltus
 occupatæ a parte hostium erant, Caudinæque
 cladis memoria non animis modo, sed prope
 oculis, obversabatur. Numidas octingentos
 ferme equites inter auxilia habebat. Eorum
 præfectus consuli pollicetur, « Se parte,
 » utra vellet, cum suis erupturum. Tantum
 » uti diceret, utra pars frequentior vicis esset.
 » In eos se inpetum facturum : & nihil prius
 » quam flammam tectis injecturum, ut is
 » pavor cogeret Ligures excedere saltu, quem

*Numida-
 rum
 equitatus.*

(r) a Gron. Crev.

» obfiderent, & difcurrere ad opem ferendam
 » fuis. » Conlaudatum eum conful fpe præ- *U. e. 559.*
 miorum onerat. Numidæ equos conscendunt, *a. C. 193.*
 & obequitare ftationibus hoftium, neminem
 laceffentes, cœperunt. Nihil primo adfpectu
 contemtius. Equi hominesque paulluli &
 graciles : difcinctus & inermis eques, præ-
 terquam quod jacula fecum portat : equi
 fine frenis, deformis ipfe curfus rigida cer-
 vice & extento capite currentium. Hunc
 contemtrum de industria augentes, labi ex
 equis, & per ludibrium ftationibus effe. Ita-
 que, qui primo intenti paratique, fi laceffe-
 rentur, in ftationibus fuerant, jam inermes
 fedentesque pars maxima ftabant. Numidæ
 adequitare, dein refugere, fed propius fal-
 tum paullatim evehi : velut quos inpoten-
 tes regendi equi invites efferrent. Postremo
 fubditis calcaribus inter (s) medias ftationes
 hoftium erupere : & , in agrum latiore
 evefti, omnia propinqua viæ tecta incendunt.
 Proximo deinde vico inferunt ignem, ferro
 flammaque omnia pervaftant. Fumus primo
 confpectus, deinde clamor trepidantium in
 vicis auditus, postremo feniores puerique

*Liberat
 exercitum
 Romanum.*

(s) per Gron. Crev.

V. c. 349. refugientes tumultum in castris fecerunt.
S. C. 193. Itaque sine consilio, sine imperio, pro se
 quisque currere ad sua tutanda: momento-
 que temporis castra relicta erant, & obsidio-
 ne liberatus consul, quo intenderat, per-
 venit.

*Ætolorum
 molitio-
 nes.*

XII. SED neque Boii, neque Hispani, cum
 quibus eo anno bellatum erat, tam inimici
 infestique erant Romanis, quam Ætolorum
 gens. Ii post deportatos ex Græcia exercitus
 primo in spe fuerant, & Antiochum in va-
 cuam Europæ possessionem venturum; nec
 Philippum, aut Nabin quieturos. Ubi nihil
 usquam moveri viderunt, agitandum aliquid
 miscendumque rati, ne cunctando senescerent
 consilia, concilium Naupactum indixerunt.
 Ibi Thoas prætor eorum, conquestus injurias
 Romanorum statumque Ætoliæ, « quod om-
 » nium Græciæ gentium civitatumque inho-
 » noratissimi post eam victoriam essent, cujus
 » causa ipsi fuissent, » legatos censuit circa
 reges mittendos, qui non solum tentarent
 animos eorum, sed suis quemque stimulis
 moverent ad Romanum bellum. Damocritus
 ad Nabin, Nicander ad Philippum, Dicæar-
 chus frater prætoris ad Antiochum est missus.

*Concitant
 reges
 ad bellum
 Roma-
 num.*

Tyranno Lacedæmonio Damocritus « adem-
 » tis maritimis civitatibus enervatam tyrannidem [dicere.] Inde militem, inde naves
 » navalesque socios habuisse. Inclusum suis
 » prope muris Achæos videre dominantes in
 » Peloponneso. Numquam habiturum recuperandi sua occasionem, si eam, quæ tum esset,
 » prætermisisset. Nullum exercitum Romanum
 » in Græcia esse : nec propter Gythium, aut
 » maritimos alios Laconas, dignam causam
 » existimatos Romanos, cur legiones in
 » Græciam rursus (t) transmittant. » Hæc ad incitandum animum tyranni dicebantur, ut,
 quum in Græciam Antiochus trajecisset, conscientia violatæ per sociorum injurias Romanæ amicitiae, conjungeret se cum Antiocho. Et Philip-
 » tum Nicander haud dissimili oratione incitabat. Erat etiam major orationi materia, quo ex altiore fastigio rex, quam tyrannus, detractus erat, quoque plures ademptæ res. Ad hoc vetusta regum Macedoniæ fama, peragratusque orbis terrarum victoriis ejus gentis referebatur. « Et tutum vel incepto,
 » vel eventu se consilium adferre. Nam neque,
 » ut ante se moveat Philippus, quam Antiochus

U. c. 359.
 a. C. 193.

(t) rursus Gron. Crev.

U. C. 559. » cum exercitu transferit in Græciam, sua-
 a. C. 193. » dere; &, qui sine Antiocho adversus Ro-
 » manos Ætolosque tam diu sustinuerit bel-
 » lum, ei, adjuncto Antiocho, sociis Ætolis,
 » qui tum graviore hosites, quam Romani,
 » fuerint, quibus tandem viribus resistere
 » Romanos posse? » Adjiciebat de duce Han-
 nibale, nato adversus Romanos hoste, qui
 plures & duces & milites eorum occidisset,
 quam quot superessent. Hæc Philippo Nican-
 der. Alia Dicæarchus Antiocho: & omnium
 primum, « prædam de Philippo Romanorum
 » esse [dicere] victoriam Ætolorum, &
 » aditum in Græciam Romanis nullos alios,
 » quam Ætolos, dedisse; & ad vincendum
 » vires eosdem præbuisse. » Deinde quantas
 peditum equitumque copias præbituri Antio-
 cho ad bellum essent: quæ loca terrestribus
 copiis, quos portus maritimis. Tum de Phi-
 lippo & Nabide libero mendacio abutebatur:
 « paratum utrumque ad rebellandum esse: &
 » primam quamque occasionem recuperandi
 » ea, quæ bello amississent, adrepturos. » Ita
 per totum simul orbem terrarum Ætoli Ro-
 manis concitabant bellum. Reges tamen aut
 non moti, aut tardius moti sunt.

XIII. NABIS extemplo circa omnes vicos maritimos dimisit, ad seditiones in iis miscendas: & alios principum donis ad suam causam perduxit, alios pertinaciter in societate Romana manentes occidit. Achæis omnium maritimorum Laconum tuendorum a T. Quinctio cura mandata erat. Itaque extemplo & ad tyrannum legatos miserunt, qui admonerent foederis eum Romani, denunciarentque, ne pacem, quam tantopere petisset, turbaret: & auxilia ad Gythium, quod jam obpugnabatur a tyranno, & Romam, qui ea nunciarent, legatos miserunt. Antiochus rex, ea hieme Raphiæ in Phœnice Ptolemæo regi Ægypti filia in matrimonium data, quum Antiochiam se recepisset, per Ciliciam, Taurum monte superato, extremo jam hiemis Ephesum pervenit: inde principio veris, Antiocho filio misso in Syriam ad custodiam ultimarum partium regni, ne quid, absente se, ab tergo moveretur, ipse cum omnibus terrestribus copiis ad Pisidas, qui circa Sidam incolunt, obpugnandos est profectus. Eo tempore legati Romani P. Sulpicius & (u) P. Villius, qui ad Antiochum (sicut ante dictum est)

U. c. 559.
a. C. 193.

Nabis
bellum
moliatur.

Legati
Romani
ad Antiochum.

(u) & del. Gron. Crev.

V. c. 559 missi erant, jussi prius Eumenem adire, Elæam
a. C. 193 venere; inde Pergamum (ibi regia Eumenis
 fuit) ascenderunt (v). Cupidus belli adver-
 sus Antiochum Eumenes erat, gravem, si
 pax esset, adcolam tanto potentiorum regem
 credens; eundem, si motum bellum esset,
 non magis parem Romanis fore, quam Phi-
 lippus fuisset: & aut funditus sublatum iri:
 aut, si pax victo daretur, multa illi detracta
 sibi accessura: ut facile deinde se ab eo sine
 ullo Romano auxilio tueri posset. Etiam, si
 quid adversi casurum foret, satius esse Ro-
 manis sociis quamcumque fortunam subire,
 quam solum aut imperium pati Antiochi, aut
 abnuentem vi atque armis cogi. Ob hæc,
 quantum auctoritate, quantum consilio vale-
 bat, incitabat Romanos ad bellum.

XIV. SULPICIUS æger Pergami substitit.
 Villius, quum Pisidiæ bello occupatum esse
 regem audisset, Ephesum profectus, dum
 paucos ibi moratur dies, dedit operam, ut
 cum Hannibale, qui tum ibi forte erat,
 sæpe congrediretur; ut animum ejus & ten-
 taret, si qua posset, & metum demeret peri-
 culi ei quidquam ab Romanis esse. His con-

(v) *ascenderunt Gron. Crev.*

loquii aliud quidem actum nihil est : secutum
 tamen sua sponte est, velut consilio petitum
 esset, ut vilior ob ea regi Hannibal & sus-
 pectior ad omnia fieret. Claudius, secutus
 Græcos Acilianos libros, P. Africanum in
 ea fuisse legatione tradit : eumque Ephesi
 conlocutum cum Hannibale. Et sermonem
 etiam unum refert, quo quærenti Africano,
 » quem fuisse maximum imperatorem Han-
 » nibal crederet ? » respondisse, « Alexan-
 » drum Macedonum regem ; quod parva ma-
 » nu innumerabiles exercitus fudisset, quod-
 » que oras (x), quas visere supra spem hu-
 » manam esset, peragrasset. » Quærenti dein-
 » de, « quem secundum poneret ? Pyrrhum,
 » [dixisse.] Castra metari primum docuisse.
 » Ad hoc neminem elegantius loca cepisse,
 » præsidia disposuisse, artem etiam concilian-
 » di sibi homines eam habuisse, ut Italicæ
 » gentes regis externi, quam populi Romani,
 » tandiu principis in ea terra, imperium esse
 » mallent. » Exsequenti, « quem tertium
 » duceret ? » haud dubie « semetipsum » di-
 » xisse. Tum risum obortum Scipioni, & sub-
 » jecisse. « Quidnam tu diceres, si me vicisses ?

*U. c. 559.
 a. C. 193.*

*Conlo-
 quium Sci-
 pionis cum
 Hanniba-
 le.*

(x) *ultimas oras Gron. Crev.*

V. c. 559. » Tum me vero [inquit] & ante Alexan-
a. C. 113. » drum, & ante Pyrrhum, & ante omnes
 » alios imperatores esse. » Et perplexum Pu-
 nico astu responsum, & inprovifum adfen-
 tationis genus Scipionem moviffe, quod e
 grege fe imperatorum velut inæftimabilem
 fecreviffet.

*Moritur
 regis
 filius.*

XV. VILLIUS ab Ephefo Apameam pro-
 ceflit. Eo & Antiochus, audito Romanorum
 legatorum adventu, obcurrit: Apameæ con-
 grefsis difceptatio eadem ferme fuit, quæ
 Romæ inter Quinctium & legatos regis fue-
 rat; mors nunciata Antiochi, filii regis,
 quem miffum paullo ante dixeram in Syriam,
 diremit conloquia. Magnus luctus in regia
 fuit, magnumque ejus juvenis defiderium. Id
 enim jam fpecimen fui dederat, ut, fi vita
 longior contigiffet, magni juftique regis in
 eo indolem fuiiffe adpareret. Quo carior ac-
 ceptiorque omnibus erat, eo mors ejus fuf-
 peftior fuit, gravem fuccefforem eum inftare
 fenectuti fuæ patrem credentem, per fpadones
 quofdam, talium ministeriis facinorum ac-
 ceptos regibus, veneno fuftuliffe. Eam quo-
 que cauffam clandestino facinori adjiciebant,
 quod, quum Seleuco filio Lyfimachiam de-

diffet, Antiocho quam similem daret sedem, *U. c. 559.*
 ut procul ab se honore eum quoque ablega- *a. C. 1230*
 ret, non habuisset. Magni tamen luctus spe-
 cies per aliquot dies regiam tenuit: legatus-
 que Romanus, ne alieno tempore incommo-
 dus obversaretur, Pergamum concessit. Rex
 Ephesum, omisso, quod inchoaverat, bello,
 rediit. Ibi, per luctum regia clausa, cum
 Minione quodam, qui princeps amicorum
 ejus erat, secreta consilia agitavit. Minio,
 ignarus omnium externorum, viresque æsti-
 mans regis ex rebus in Syria aut Asia gestis,
 non causâ modo superiorem esse Antiochum,
 quod nihil æqui postularent Romani, sed
 bello quoque superaturum credebat. Fugienti
 regi disceptationem cum legatis, seu jam ex-
 perto eam minus prosperam, seu mœrore
 recenti confuso, professus Minio, se, quæ
 pro causâ essent, dicturum, persuasit, ut a
 Pergamo arcefferentur legati.

XVI. JAM convaluerat Sulpicius: itaque *Conlo-*
 ambo Ephesum venerunt. Rex a Minione *quium Le-*
 excusatus, & absente eo res agi cœpta est. *gatorum*
 Ibi præparata oratione Minio; « Specioso *Rom. cum*
 » titulo [inquit] uti vos, Romani, Græcarum *Minione.*
 » civitatum liberandarum video: sed facta

U. c. 559. » vestra orationi non conveniunt; & aliud
 a. C. 193. » Antiocho juris statuistis, alio ipsi utimini.
 » Qui enim magis Smyrnæi Lampfacenique
 » Græci sunt, quam Neapolitani, & Rhegini,
 » & Tarentini, a quibus stipendium, a qui-
 » bus naves ex fœdere exigitis? Cur Syra-
 » cusas, atque in alias Siciliæ Græcas urbes
 » prætorem quotannis, cum imperio & virgis
 » & securibus, mittitis? Nihil aliud profecto
 » dicatis, quam armis superatis vos iis has
 » leges inposuisse. Eandem de Smyrna &
 » Lampfaco civitatibusque, quæ Ioniæ aut
 » Æolidis sunt, causam ab Antiocho accipite.
 » Bello superatas a majoribus, & stipendia-
 » rias ac vectigales factas, in antiquum jus
 » repetit. Itaque ad hæc ei responderi velim,
 » si ex æquo disceptatur, & non belli causâ
 » quæritur. » Ad ea Sulpicius, « Fecit vere-
 » cunde [inquit] Antiochus, qui, si alia pro
 » causâ ejus non erant, quæ dicerentur,
 » quemlibet ista, quam se, dicere maluit.
 » Quid enim simile habet civitatum earum,
 » quas comparasti, causâ? Ab Rheginis, &
 » Neapolitanis, & Tarentinis, ex quo in
 » nostram venerunt potestatem, uno & per-
 » petuo tenore juris, semper usurpato, num-

» quam intermisso, quæ ex foedere debent, *U. c. 559.*
 » exigimus. Potesne tandem dicere, ut ii *a. C. 193.*
 » populi non per se, non per alium quem-
 » quam foedus mutaverint, sic (y) Asiæ ci-
 » vitates, ut semel venerunt in majorum
 » Antiochi potestatem, in perpetua possessio-
 » ne regni vestri permanfisse, & non alias
 » earum in Philippi, alias in Ptolemæi fuisse
 » potestate, alias per multos annos nullo
 » ambigente libertatem usurpasse? Nam si,
 » quod aliquando servierunt, temporum ini-
 » quitate pressi, jus post tot secula adferendi
 » eos in servitutem faciet (z); quid abest,
 » quin actum nobis nihil sit, quod a Philippo
 » liberavimus Græciam, & repetant posterî
 » ejus Corinthum, Chalcidem, Demetriadem
 » & Theffalorum totam gentem? Sed quid
 » ego caussam civitatum ago, quam, ipsis
 » agentibus, & nos & regem ipsum cognos-
 » cere æquius est? »

XVII. VOCARI deinde civitatum legatio-
 nes jussit, præparatas jam ante & instructas
 ab Eumene, qui, quantumcumque virium
 Antiocho deceffisset, suo id accessurum regno

(y) add. & Gron. Crev.

(z) facit Gron, Crev.

*U. c. 559.
a. C. 193.*

*Rex
consilium
habet
d: bello
Romano.*

ducebat. Admissi plures, dum suas quisque nunc querelas, nunc expostulationes inserit, & æqua iniquis miscent, (a) e disceptatione altercationem fecerunt. Itaque, neque remissa ulla re, neque impetrata, æque ac venerant, omnium incerti legati Romam redierunt. Rex, dimissis iis, consilium de bello Romano habuit. Ibi alius alio ferocius (quia quo quisque asperius adversus Romanos locurus esset, eo spes gratiæ major erat) alius superbiam postulatorum increpare, tamquam Nabidi victo, sic Antiocho, maximo Asiæ regum, inponentium leges. « Quamquam Nabidi tamen dominationem in patriam suam, & patriam Lacedæmonem, remissam. Antiocho si Smyrna & Lampfacus imperata faciant, indignum videri. » Alii, « parvas & vix dictu dignas belli causas tanto regi eas civitates esse. Sed initium semper a parvis injusta imperandi fieri (b): nisi crederent, Persas, quum aquam terramque ab Lacedæmoniis petierunt, gleba terræ & haustu aquæ eguisse. Per similem » tenta-

(a) postulationes inserit æqua iniquis miscentes Gron. Crev.

(b) semper per jus injusta impetrandi fieri Gron.

» tentationem Romanis de duabus civitatibus
 » agi. Et alias civitates, simul duas jugum
 » exuisse vidissent, ad liberatorem populum
 » defecturas. Si non libertas servitute potior
 » sit, tamen omni præsentis statu spem cui-
 » que novandi res suas blandiorem esse.»

*U. e. 5592
 a. C. 1930*

XVIII. ALEXANDER Acarnan in consilio (c)
 erat, Philippi quondam amicus, nuper re-
 licto eo secutus opulentioris regiam Antio-
 chi : &, tamquam peritus Græciæ, nec
 ignarus Romanorum, in eum gradum amici-
 tiæ regis, ut consiliis quoque arcanis inter-
 esset, acceptus erat. Is, tamquam non, ut-
 rum bellandum esset, nec ne, consuleretur,
 sed ubi & qua ratione bellum gereretur,
 «Victoriam se haud dubiam proponere ani-
 » mo [adfirmabat,] si in Europam transfisset rex,
 » & in aliqua Græciæ parte sedem bello ce-
 » pissent. Jam primum Ætolos, qui umbilicum
 » Græciæ incolerent, in armis eum inventu-
 » rum, antesignanos ad asperrima quæque
 » belli paratos. In duobus velut cornibus
 » Græciæ, Nabin a Peloponneso concitatu-
 » rum omnia, repetentem Argivorum urbem,
 » repetentem maritimas civitates : quibus

(c) concilio Gron. Cræv.

Tom. IX.

C

U. e. 559. » eum depulsum Romani Lacedæmonis muris
 a. C. 103. » inclusissent; a Macedonia Philippum, ubi
 » primum bellicum cani audisset, arma cap-
 » turum. Nosse se spiritus ejus, nosse ani-
 » mum: scire, serarum modo, quæ claustris
 » aut vinculis teneantur, ingentes jam diu
 » iras eum in pectore volvere. Meminisse
 » etiam se, quoties in bello precari omnes
 » Deos solitus sit, ut Antiochum sibi darent
 » adiutorem: cujus voti si compos nunc fiat,
 » nullam moram rebellandi facturum. Tantum
 » non cunctandum, neque cessandum esse.
 » In eo enim victoriam verti, si & loca
 » obportuna, & focii præoccuparentur. Han-
 » nibalem quoque sine mora mittendum in
 » Africam esse ad distringendos Romanos.»

*Hannibal
 suspectus
 regi.*

XIX. HANNIBAL non adhibitus in consi-
 lium, propter conloquia cum Villio suspectus
 regi, & in nullo postea honore habitus, pri-
 mo eam contumeliam tacitus tulit: deinde
 melius esse ratus, & percunctari causam
 repentinæ alienationis, & purgare se, tem-
 pore apto, quæsitâ simpliciter iracundiæ causa
Se purgat. auditaque, « Pater Hamilcar [inquit] An-
 » tioche, parvum admodum me, quum sacri-
 » ficaret, altaribus admotum jurejurando

» adegit, numquam amicum fore populi Ro-
 » mani. Sub hoc sacramento sex & triginta
 » annos militavi : hoc me in pace patria mea
 » expulit : hoc patria extorrem in tuam re-
 » giam adduxit : hoc duce, si tu spem meam
 » destitueris, ubicumque vires, ubi arma
 » esse sciam, huc veniam, toto orbe terra-
 » rum quærens aliquos Romanis hostes. Ita-
 » que, si quibus tuorum meis criminibus
 » apud te crescere libet, aliam materiam
 » crescendi ex me (d) quærant. Odi, odio-
 » que sum Romanis. Id me verum dicere, pa-
 » ter Hamilcar & Dii testes sunt. Proinde,
 » quum de bello Romano cogitabis, inter
 » primos amicos Hannibalem habeto. Si qua
 » res te ad pacem compellet, in id consilium
 » alium, cum quo deliberes, quærito. » Non
 movit modo talis oratio regem, sed etiam
 reconciliavit Hannibali. Ex consilio ita dis-
 cessum est, ut bellum gereretur.

XX. ROMÆ destinabant quidem sermoni-
 bus hostem Antiochum, sed nihildum ad id
 bellum præter animos parabant. Consulibus
 ambobus Italia provincia decreta est : ita ut
 inter se compararent, fortirenturve, uter

U. e. 559.
 a. C. 193.

U. e. 560.
 a. C. 192.

L. Quinc-
 tio, Cn.
 Domitio
 Coss.
 Provincia.

(d) quam ex me Gron. Crev.

U. c. 560.
a. C. 192.

comitiis ejus anni præflet. Ad utrum ea non pertineret cura, ut paratus esset, si quo eum extra Italiam opus esset ducere legiones. Huic consuli permissum, ut duas legiones scriberet novas, & socium Latini nominis viginti millia, & equites octingentos (e). Alteri consuli duæ legiones decretæ, quas L. Cornelius consul superioris anni habuisset: & socium ac Latini nominis ex eodem exercitu (f) quindecim millia, & equites quingenti. Q. Minucio cum exercitu, quem in Liguriis habebat prorogatum imperium. Additum; in supplementum ut quatuor millia peditum Romanorum scriberentur, & centum quinquaginta equites; & sociis eodem quinque millia peditum imperarentur, ducenti quinquaginta equites. Cn. Domitio extra Italiam, quo senatus censuisset, provincia evenit, L. Quinctio Gallia & comitia habenda. Prætores deinde provincias fortiti: M. Fulvius Centumalus urbanam, L. Scribonius Libo peregrinam, L. Valerius Tappo Siciliam, Q. Salonius Sarra Sardiniam, M. Bæbius Tamphilus Hispaniam citeriorem, A. Atilius Seranus ulteriorem. Sed his duobus primum

(e) *nongentos Gron. Crev.*

(f) *inf, pedites Gron. Crev.*

senatusconsulto, deinde plehis etiam scito permutatæ provinciæ sunt. Atilio classis & Macedonia, Bæbio Bruttii decreti, Flaminio Fulvioque in Hispaniis prorogatum imperium. Bæbio Tamphilo in Bruttios duæ legiones decretæ, quæ priore anno urbanæ fuissent: & ut (g) fociiis eodem millia peditum quindecim imperarentur, & quingenti equites. Atilius triginta naves quinqueremes facere iussus, & ex navalibus veteres deducere, si quæ utiles essent, & scribere navales socios. Et consulibus imperatum, ut ei duo millia socium ac Latini nominis, & mille pedites darent (h) Romanos. Hi duo prætores & duo exercitus, terrestris navalisque, adversus Nabin, aperte jam obpugnantem socios populi Romani, dicebantur parari. Ceterum legati ad Antiochum missi expectabantur: & (i) priusquam ii redissent, vetuerat Cn. Domitium consulem senatus ab urbe discedere.

XXI. PRÆTORIBUS Fulvio & Scribonio, quibus, ut jus dicerent Romæ, provincia erat, negotium datum, ut, præter eam clas-

(g) ut & Gron. Crev.

(h) consuli -- daret Gron. Crev.

(i) & del. Gron. Crev.

U. c. 560.
a. C. 192.

Classis
paratur.

U. c. 560.
a. C. 192.

fem, cui Atilius præfaturus erat, centum
 quinquere mes pararent. Priusquam consul
 prætoresque in provincias proficiscerentur,
 supplicatio fuit prodigiorum caussa. Capram
 sex hœdos uno foetu edidisse, ex Piceno
 nunciatum est : & Arretii puerum natum
 unimanum : Amiterni terra pluuisse : Formiis
 portam murumque de cœlo tacta : & (quod
 maxime terrebat) consulis Cn. Domitii bo-
 vem locutum, ROMA CAVE TIBI. Ceterorum
 prodigiorum caussa supplicatum est : bovem
 cum cura servari aliquæ aruspices jusserunt.
 Tiberis, infestiore quam priore inpetu in-
 latus urbi, duo pontes, ædificia multa, ma-
 xime circa portam Flumentanam, evertit.
 Saxum ingens, sive imbribus, sive motu terræ
 levio re, quam ut alioqui sentiretur, labefac-
 tatum, in vicum Jugarium ex Capitolio pro-
 cidit, & multos obpressit. In agris passim inun-
 datis pecua ablata, villarum strages facta est.
 Priusquam L. Quinctius consul in provinciam
 perveniret, Q. Minucius in agro Pisano cum
 Liguribus signis conlatis pugnavit : novem
 millia hostium occidit : ceteros fusos fuga-
 tosque in castra compulit. Ea usque in noctem
 magno certamine obpugnata defensaque sunt.

*Ligures
 victi
 a Minucio.*

Nocte clam profecti Ligures : prima luce *U. c. 560*
 Romanus vacua castra invasit. Prædæ minus *a. C. 192*
 inventum est, quod subinde spolia agrorum
 capta domos mittebant. Minucius nihil deinde
 laxamenti hostibus dedit. Ex agro Pisano in
 Ligures profectus, castella vicosque eorum
 igni ferroque pervastavit : ibi præda Etrusca,
 quæ missa a populatoribus fuerat, repletus
 est miles Romanus.

XXII. SUB idem tempus legati ab regibus
 Romam reverterunt. Qui quum nihil, quod
 satis maturam causam belli haberet, nisi
 adversus Lacedæmonium tyrannum adtulif-
 sent, quem & Achæi legati nunciabant (k)
 contra foedus maritimam oram Laconum ob-
 pugnare ; Atilius prætor cum classe missus
 est in Græciam ad socios tuendos. Consu-
 les, quando nihil ab Antiocho instaret, pro-
 ficisci ambo in provincias placuit. Domitius
 ab Arimino, qua proximum fuit, Quinctius
 per Ligures in Boios venit. Duo consulum
 agmina diversa late agrum hostium pervasta-
 runt. Primo equites eorum pauci cum præ-
 fectis, deinde universus senatus, postremo
 in quibus aut fortuna aliqua, aut dignitas

*Atilius
 contra
 Nabim
 missus.*

(k) *annunciabant Gron. Crev.*

U. c. 560. erat, ad mille quingenti ad consules transfu-
a. C. 192. gerunt. Et in utraque Hispania eo anno res
Res prospere gestæ. Nam & C. Flaminius oppi-
Hispaniæ. dum Litabrum, munitum opulentumque,
 vineis expugnavit, & nobilem regulum Cor-
 ribilonem vivum cepit: & M. Fulvius pro-
 consul cum duobus exercitibus hostium duo
 secunda prælia fecit: oppida duo (1) Hispa-
 norum, Vesceliam Holonemque, & castella
 multa expugnavit: alia voluntate ad eum
 defecerunt. Tum in Oretanos progressus, &
 ibi duobus positus oppidis, Noliba & Cufibi,
 ad Tagum amnem ire pergit. Toletum ibi
 parva urbs erat, sed loco munito (m). Eam
 quum obpugnaret, Vestonum magnus exer-
 citus Toletanis subsidio venit. Cum his signis
 conlatis prospere pugnavit: & fufis Vesto-
 nibus, operibus Toletum cepit.

Rumores
de
Antiocho.

XXIII. CETERUM eo tempore minus ea bella,
 quæ gerebantur, curæ Patribus erant, quam
 expectatio nondum cœpti cum Antiocho
 belli. Nam etsi per legatos idem omnia
 explorabantur, tamen rumores, temere sine
 ullis auctoribus orti, multa falsa veris misce-

(1) duo del. Gron. Crev.

(m) munita Gron. Crev.

bant. Inter quæ adlatum erat, quum in Ætoli-
 liam venisset Antiochus, extemplo classem
 eum in Siciliam missurum. Itaque senatus,
 etsi prætorem Atilium cum classe miserat in
 Græciam, tamen, quia non copiis modo,
 sed etiam auctoritate opus erat ad tuendos
 sociorum animos, T. Quinctium, & Cn. (n)
 Octavium, & Cn. Servilium, & P. Villium
 legatos in Græciam misit; &, ut M. Bæbius
 ex Bruttis ad Tarentum & Brundisium pro-
 moveret legiones, decrevit, ut inde, si res
 posceret, in Macedoniam trajiceret; & ut
 M. Fulvius prætor classem navium triginta
 mitteret ad tuendam Siciliae oram: & ut (o)
 cum imperio esset, qui classem eam duceret:
 (duxit L. Oppius Salinator, qui priore anno
 ædilis plebis fuerat:) & ut idem prætor L.
 Valerio collegæ scriberet, « Periculum esse,
 » ne classis regis Antiochi ex Ætolia in Sici-
 » liam trajiceret: ipsaque placere senatui, ad
 » eum exercitum, quem haberet, tumultua-
 » riorum militum ad duodecim millia (p),
 » & quadringentos equites scribere eum,

U. c. 560.
a. C. 192.

*Legati
 in
 Græciam
 missi.*

(n) Cn. leg. C. Gron. Crev.

(o) ut del. Gron. Crev.

(p) add. *pedites* Gron. Crev.

U. c. 560 » quibus oram maritimam provinciæ, qua
 a. C. 192. » vergeret in Græciam, tueri posset. » Eum
 Attalus frater Eumenis Romæ. delectum prætor non ex Sicilia ipsa tantum, sed etiam ex circumjacentibus insulis habuit: oppidaque omnia maritima, quæ in Græciam versa erant, præfidiis firmavit. Addidit alimenta rumoribus adventus Attali, Eumenis fratris, qui nunciavit, Antiochum regem Hellepontum cum exercitu transisse; & Ætolos ita se parare, ut sub adventum ejus in armis essent. Et Eumeni absenti, & præsentì Attalo gratiæ actæ: & ædes liberæ, locus, lautia decreta, & munera data, equi duo, bina equestria arma, & vasa argentea centum pondo, & aurea viginti pondo.

XXIV. QUUM alii atque alii nuncii bellum instare adferrent, ad rem pertinere visum est, consules primo quoque tempore creari. Itaque senatusconsultum factum est, ut M. Fulvius prætor literas extemplo ad consulem mitteret, quibus certior fieret, senatui placere, provincia exercituque tradito legatis, Romam reverti eum, & ex itinere præmittere edictum, quo comitia consulibus creandis ediceret. Paruit his literis consul, & præmissio edicto, Romam venit. Eo quoque

anno magna ambitio fuit, quod patricii tres ^{U. c. 560.}
in unum locum petierunt, P. Cornelius Cn. ^{a. C. 192.}
F. Scipio, qui priore anno repulsam tulerat,
& L. Cornelius Scipio, & Cn. Manlius Vul-
fo. P. Scipioni, ut dilatam viro tali, non
negatum, honorem adpareret, consulatus da-
tus est. Additur (q) ei de plebe collega, M,
Acilius Glabrio. Postero die prætores creati,
L. Æmilius Paullus, M. Æmilius Lepidus,
M. Junius Brutus, A. Cornelius Mammula,
C. Livius, & L. Oppius; utrique eorum Sa-
linator cognomen erat. Oppius is erat, qui
classem triginta navium in Siciliam duxerat.
Interim dum novi magistratus sortirentur pro-
vincias, M. Bæbius a Brundisio cum omnibus
copiis transire in Epirum est iussus, & circa
Apolloniam copias continere: & M. Fulvio
prætori urbano negotium datum est, ut quin-
queremes novas quinquaginta faceret.

XXV. ET populus quidem Romanus ita se
ad omnes conatus Antiochi præparabat. Na-
bis jam non differebat bellum, sed summa
vi Gythium obpugnabat; & insensus Achæis,
quod miserant obsessis præsidium, agros eo-
rum vastabat. Achæi, non antea ausi capessere

*Nabis
Gythium
obpugnabat.*

(q) *Additus Gron, Crev,*

*U. e. 560.
a. C. 172.*

*Achai
bellum
in eum de-
cernunt.*

bellum, quam ab Roma revertissent legati, ut, quid senatui placeret, scirent, post reditum legatorum & Sicyonem concilium edixerunt, & legatos ad T. Quinctium miserunt, qui consilium ab eo peterent. In concilio omnium ad bellum extemplo capeffendum inclinatae sententiae erant: literae T. Quinctii cunctationem injecerunt, quibus auctor erat praetorem classemque Romanam expectandi. Quum principum alii in sententia permanerent; alii utendum ejus, quem ipsi consulissent, consilio censerent; multitudo Philoemenis sententiam expectabat. Praetor istum erat, & omnes eo tempore & prudentia & auctoritate anteibat. Is praefatus, « Bene » comparatum apud Aetolos esse, ne praetor, » quum de bello consulisset, ipse sententiam » diceret: » statuere quamprimum ipsos, quid vellent, jussit. « Praetorem decreta eorum cum fide & cura exsecuturum: adnissurumque, ut, quantum in consilio humano positum esset, nec pacis eos poeniteret, » nec belli. » Plus ea oratio momenti ad incitandos ad bellum habuit, quam si aperte suadendo cupiditatem res gerendi ostendisset: Itaque ingenti consensu bellum decretum est

tempus & ratio administrandi ejus libera prætori permiffa funt. Philopœmen, præterquam quod ita Quintio placeret, & ipfe existimabat classem Romanam expectandam, quæ a mari Gythium tueri posset, sed metuens, ne dilationem res non pateretur, & non Gythium solum, sed præsidium quoque missum ad tuendam urbem amitteretur, naves Achæorum deduxit.

*U. c. 560.
a. C. 192.*

XXVI. COMPARAVERAT & tyrannus modicam classem ad prohibenda, si qua obsessis mari submitterentur, præsidia, tres tectas naves, & lembos pristisque, tradita vetere classe ex fœdere Romanis. Harum novarum tum navium agilitatem ut experiretur, simul ut omnia satis apta ad certamen essent, proventus in altum quotidie remigem militemque simulacris navalis pugnæ exercebat, in eo ratus verti spem obsidionis, si præsidia maritima interclusisset. Prætor Achæorum, sicut terrestrium certaminum arte quemvis clarorum imperatorum vel usu vel ingenio æquabat, ita rudis in re navali erat; Arcas, mediterraneus homo, externorum etiam omnium, nisi quod in Creta præfectus auxiliorum militaverat, ignarus. Navis erat quadriremis

U. c. 560. a. C. 192. vetus, capta annis octoginta ante, quum

*Classe
vincitur
Philopœ-
man.*

Crateri uxorem Nicæam ab Naupacto Corinthum veheret, Hujus fama motus (fuerat enim nobile in classe regia quondam navigium) deduci ab Ægio putrem jam admodum & vetustate dilabentem iussit. Hac tum prætoria nave præcedente classem, quum in ea Patrensis Tiso præfectus classis veheretur, obcurrerunt a Gythio Laconum naves : & primo statim incurfu ad novam & firmam navem vetus, quæ per se ipsa omnibus compagibus aquam acciperet, divulsa est : captique omnes, qui in nave erant. Cetera classis, prætoria nave amissa, quantum quæque remis valuit, fugerunt. Ipse Philopœmen in levi speculatoria nave fugit : nec ante fugæ finem, quam Patras ventum est, fecit. Nihil ea res animum militaris viri, & multos experti casus, inminuit. Quin contra, si in re navali, cujus esset ignarus, offendifset, eo plus in ea, quorum usu calleret, spei nactus, breve id tyranno gaudium se effecturum adfirmabat.

XXVII. NABIS, quum prospera elatus re, tum spem etiam haud dubiam nactus, nihil jam a mari periculi fore, & terrestres adi-

tus claudere obportune positis præfidiis voluit. Tertia parte copiarum ab obsidione Gythii abducta, ad Pleias posuit castra. Inminet is locus & Leucis, & Acriis (r), qua videbantur hostes exercitum admoturi. Quum ibi stativa essent, & pauci tabernacula haberent, multitudo alia casae ex arundine (s) textas fronde, quæ umbram modo præberet, texissent; priusquam in conspectum hostium veniret Philopœmen, nec opinantem eum improviso genere belli adgredi statuit. Navigia parva in stationem occultam agri Argivi contraxit: in ea expeditos milites, cætratos plerosque, cum fundis & jaculis & alio levi genere armaturæ, inposuit. Inde litora legens, quum ad propinquum castris hostium promontorium venisset, egressus callibus notis, nocte Pleias pervenit: &, sopitis vigilibus, ut in nullo propinquo metu, ignem casae ab omni parte castrorum iniecit. Multi prius incendio absumti sunt, quam hostium adventum sentirent: &, qui senserant, nullam opem ferre potuerunt. Ferro flammaque omnia absumta: perpauci tamen ex tam ancipiti peste

U. e. 560:
a. C. 192.

*Nabidis
castra
incendit.*

(r) *Acriis Gron. Crev.*

(s) *arundinibus Gron. Crev.*

U. s. 560. ad Gythium in majora castra perfugerunt;
a. C. 192.

Ita percussis hostibus, Philopœmen protinus ad depopulandam Tripolim Laconici agri, qui proximus finem Megalopolitarum est, duxit: &, magna vi pecorum hominumque inde abrepta, priusquam a Gythio tyrannus præsidium agris mitteret, discessit. Inde Tegeam exercitu contracto, concilioque eodem & Achæis & fociis indicto, in quo & Epirotarum & Acarnanum fuere principes, statuit, quoniam fatis & suorum a pudore maritimæ ignominia restituti animi, & hostium conterriti essent, ad Lacedæmonem ducere: eo modo uno ratus ab obsidione Gythii hostem abduci posse. Ad Caryas primum in hostium terra posuit castra. Eo ipso die Gythium expugnatum est. Cujus rei ignarus Philopœmen, castra ad Barbothenem (mons est decem millia passuum ab Lacedæmone) promovit. Et Nabis, recepto Gythio, cum expedito exercitu inde profectus, quum præter Lacedæmonem raptim duxisset, Pyrrhi (quæ vocant) castra occupavit: quem peti locum ab Achæis, non dubitabat. Inde hostibus occurrit. Obtinebant autem longo agmine propter angustias viæ prope quinque millia passuum.

*Gythium
 captum a
 Nabide.*

Coge-

Cogebatur agmen ab equitibus, & maxime a parte auxiliorum : quod existimabat Philopœmen, tyrannum mercenariis militibus, quibus plurimum fideret, ab (t) tergo suos adgressurum. Duæ res simul inopinatæ perculerunt eum : una, præoccupatus, quem petebat, locus : altera, quod primo agmini obcurrisse hostem cernebat, ubi, quum per loca confragosa iter esset, sine levis armaturæ præsidio signa ferri non videbat posse.

XXVIII. ERAT autem Philopœmen præcipuæ in ducendo agmine locisque capiendis solertiæ atque usus : nec belli tantum temporibus, sed etiam in pace, ad id maxime animum exercuerat. Ubi iter quopiam faceret, & ad difficilem transitu saltum venisset, contemplatus ab omni parte loci naturam, quum solus iret (u), secum ipse agitabat animo ; quum comites haberet, ab iis quærebatur, « Si hostis eo loco adparuisset, quid ; » si a fronte, quid, si ab latere hoc aut illo, » quid, si ab tergo adoriretur, capiendum » consilii foret ? Possent instructos recta acie, » posse inconditum agmen, & tantummodo » aptum viæ, obcurrere. Quem locum ipse

U. c. 5603
a. C. 192.

*Philopœ-
menis so-
lertia &
usus in lo-
cis capien-
dis.*

(t) a Gron. Crev. (u) erat Gron.

Tom. IX,

D

V. t. 360. » capturus esset, » cogitando aut quærendo
a. C. 192. exsequebatur; « aut quot armatis, aut quo
 » genere armorum (plurimum enim interesse)
 » usus; quo impedimenta, quo farcinas, quo
 » turbam inermem rejiceret; quanto ea, aut
 » quali præsidio custodiret; & utrum perge-
 » re, qua cœpisset ire via, an eam (v), qua
 » venisset, repetere melius esset; castris quo-
 » que quem locum caperet, quantum muni-
 » mento amplecteretur loci, qua obportuna
 » aquatio, qua pabuli lignorumque copia esset;
 » qua postero die castra moventi tutum ma-
 » xime iter, quæ forma agminis foret.» His
 curis cogitationibusque ita ab ineunte ætate
 animum agitaverat, ut nulla ei nova in tali
 re cogitatio esset. Et tum omnium primum
 agmen constituit: dein Creteneses auxiliares
 & quos Tarentinos vocabant, equites, bi-
 nos secum trahentes equos, ad prima signa
 misit: & jussis equitibus subsequi, super
 torrentem, unde aquari possent, rupem occu-
 pavit. Eo impedimenta omnia & calorum
 turbam coniectam armatis circumdedit, &
 pro natura loci castra communivit. Taberna-
 cula statuere in aspretis & inæquabili solo

(v) ead. Gron.

difficile erat. Hostes quingentos passus aberant. Ex eodem rivo utrimque cum præsidio levis armaturæ aquati sunt : & , priusquam (qualia in propinquis castris solent) con-heretur certamen, nox intervenit. Postero die adparebat pugnandum pro aquatoribus circa rivum esse. Nocte in valle a conspectu hostium averfa, quantam multitudinem locus occultare poterat, condidit, cætratorum.

XXIX. LUCE orta, Cretenfium levis armatura & Tarentini equites super torrentem prælium commiserunt. Telemnastus (x) Cretenfis popularibus suis, equitibus Lycortas Megalopolitanus præerat. Cretenfes & hostium auxiliares, equitumque idem genus Tarentini, præsidio aquatoribus erant. Aliquamdiu dubium prælium fuit, ut eodem ex parte utraque hominum genere, & armis paribus. Procedente certamine, & numero vicere tyranni auxiliares, & quia ita præceptum a Philo- pœmene præfectis erat, ut, modico edito prælio, in fugam inclinarent, hostemque ad infidiarum locum pertraherent. Effuse secuti fugientes per convallem, plerique & vulnerati, & interfecti sunt, priusquam occultum

*Prælium
inter
Philopœ-
menem
&
Nabinô*

(x) *Latemnastus* Gron. Crev.

V. s. 560.
a. C. 192.

hostem viderent. Cætrati ita, quantum latitudo vallis patiebatur, instructi federant, ut facile per intervalla ordinum fugientes suos acciperent. Confurgunt deinde ipsi integri, recentes, instructi: & in hostes inordinatos, effusos, labore etiam & vulneribus fessos, inpetum faciunt. Nec dubia victoria fuit. Extemplo terga dedit tyranni miles: & haud paullo concitatiores cursu, quam secutus erat, fugiens, ad castra est compulsus. Multi cæsi captique in ea fuga sunt. Et in castris quoque foret trepidatum, ni Philocæmen receptu cani jussisset; loca magis confragosa, & quacumque temere processisset, iniqua, quam hostem, metuens. Inde & ex fortuna pugnae, & ex ingenio ducis conjectans, in quo tum is pavore esset, unum de auxiliaribus specie transfugæ mittit ad eum, qui pro comperto adferret, Achæos statuisse postero die ad Eurotam amnem, qui prope ipsis adfluit mœnibus, progredi (y), ut intercluderent iter; ne aut tyrannus, quum vellet, receptum ad urbem haberet; aut commeatus ab urbe in castra portarentur: simul etiam tentaturus, si quorum animi sollicitari ad da-

(y) procedere Gron, Crev.

fectionem a tyranno possent. Non tam fidem dictis perfuga fecit, quam perculso metu relinquendi castra causam probabilem præbuit. Postero die Pythagoram, cum auxiliariis & equitatu stationem agere pro vallo iussit. Ipse, tamquam in aciem cum robore exercitus egressus, signa oculi ferri ad urbem iussit.

XXX. PHILOPÆMEN, postquam citatum agmen per angustam & proclivem viam duci raptim vidit, equitatum omnem & Creten- sium auxiliares in stationem hostium, quæ pro castris erat, emittit. Illi, ubi hostes adesse, & a suis se desertos viderunt, primo in castra recipere se conati sunt: deinde, postquam instructa acies tota Achæorum admovebatur, metu ne cum ipsis castris caperentur, sequi suorum agmen aliquantum prægressum insistant. Extemplo cætrati Achæorum in castra inpetum faciunt, & diripiunt: (z) ceteri ad persequendos hostes ire pergunt. Erat iter tale, per quod vix tranquillum ab hostili metu agmen expediri posset. Ut vero ad postremos prælium ortum est, clamorque terribilis a tergo paventium ad prima signa est perlatus, pro se quisque, armis

U. c. 560.

a. C. 192.

*Castra
desertæ
tyrannus.*

*Funditur
ejus
exercitus.*

(z) & diripiunt del. Gron. Crev.

V. c. 160.
a. C. 192.

abjectis, in circumjectas itineri silvas diffugiunt, momentoque temporis strage armorum septa via est, maxime hastis; quæ, pleræque adversæ cadentes, velut vallo objecto iter impediabant. Philopœmen, utcumque possent, instare & persequi auxiliariis iussis, (utique enim equitibus haud facilem futuram fugam) ipse gravius agmen via patientiore ad Eurotam amnem deduxit. Ibi castris sub occasum solis positis, levem armaturam, quam ad persequendum reliquerat hostem, opperiebatur. Qui ubi prima vigilia venerunt, nuntiantes, tyrannum cum paucis ad urbem penetrasse, ceteram multitudinem inermem toto sparsam vagari saltu, corpora curare eos jubet. Ipse ex cetera copia militum (qui, quia priores in castra venerant, refecti & cibo sumto, & modica quiete erant) delectos, nihil præter gladios secum ferentes, extemplo educit; & duarum portarum itineribus, quæ Pheras, quæque Barbothenem ferunt, eos instruxit; qua ex fuga recepturos sese hostes credebat. Nec eum opinio fefellit. Nam Lacedæmonii, quoad lucis superfuit quidquam, deviis callibus medio saltu se recipiebant. Primo vespere ut lumina in

castris hostium conspexere, e regione eorum occultis semitis se tenuerunt: ubi ea sunt prægressi (a), jam tutum rati, in patentes vias descenderunt. Ibi excepti ab insidente hoste passim ita multi cæsi captique sunt, ut vix quarta pars de toto exercitu evaserit. Philopœmen, incluso tyranno in urbem, infrequentes dies prope triginta vastandis agris Laconum absumsit, debilitatisque ac prope fractis tyranni viribus, domum rediit, æquantibus eum gloria rerum Achæis imperatori Romano, &, quod ad Laconicum bellum adtineret, præferentibus etiam.

XXXI. DUM inter Achæos & tyrannum bellum erat, legati Romanorum circumire sociorum urbes, solliciti, ne Ætoli partis alicujus animos ad Antiochum avertissent. Minimum operæ in Achæis adeundis consumserunt; quos, quia Nabidi infesti erant, ad cetera quoque satis fidos censebant esse. Athenas primum, inde Chalcidem, inde in Thessaliam ire: adlocutique concilio frequenti Thessalos, Demetriadem iter flexere. Eo Magnetum concilium indictum est. Adcurator ibi habenda oratio fuit, quod pars

*U. e. 560.
a. C. 192.*

*Legati
Rom. in
Gracia.*

(a) ubi prætergressi ea sunt Gron. Crev. sup
D 4

V. 6. 560.
a. C. 192.

principum alienati a Romanis, totique Antiochi & Ætolorum erant : quia, quum reddi filium obsidem Philippo adlatum esset, stipendiumque inpositum remitti, inter cetera vana adlatum erat, Demetriadem quoque ei reddituros Romanos esse. Id ne fieret, Eurylochus princeps Magnetum, factionisque ejus quidam, omnia novari Ætolorum Antiochique adventu malebant. Adversus eos ita differendum erat, ne, timorem vanum iis demendo, spes incisa Philippum abalienaret : in quo plus ad omnia momenti, quam in Magnetibus, esset. Illa tantum commemorata, « quum totam » tam Græciam beneficio libertatis obnoxiam » Romanis esse, tum eam civitatem præcipue. Ibi enim non præsidium modo Macedonum fuisse, sed regiam exædificatam, ut præsens semper in oculis habendus esset dominus. Ceterum nequidquam ea facta, si Ætoli Antiochum in Philippi regiam adducerent, & novus & incognitus pro veteris & experti habendus rex esset. » Magnetarum summum magistratum vocant. Is tum Eurylochus erat : ac potestate ea fretus, negavit dissimulandum sibi & Magnetibus esse, quæ fama vulgata de reddenda Demetriade

*Adloquuntur
Magnetas.*

*Eurylochi
Magnetarum
responsum
audax
& incon-
sultum.*

Philippo foret. Id ne fieret, omnia & conanda & audenda Magnetibus esse. Et inter dicendi contentionem inconsultius euestus projecit, « Tum quoque specie liberam Demetriadem » esse : re vera omnia ad nutum Romanorum » fieri. » Sub hanc vocem fremitus variantis multitudinis fuit, partim adensum, partim indignationem (b), dicere id ausum eum. Quinctius quidem adeo exarsit ira, ut, manus ad cœlum tendens, Deos testes ingrati ac perfidi animi Magnetum invocaret. Hac voce perterritis omnibus, Zeno, ex principibus unus, magnæ tum ob eleganter actam vitam auctoritatis, tum quod semper Romanorum haud dubie partis fuerat, ab Quinctio (c) legatisque aliis flens petiit, « ne unius » amentiam civitati adsignarent. Suo quemque » periculo furere. Magnetas non libertatem » modo, sed omnia, quæ hominibus sancta » caraque sint, T. Quinctio & populo Romano debere. Nihil quemquam ab Diis in » mortalibus precari posse, quod non Magnetes ab illis haberent; & in corpora sua ci-

(b) partim assentientium partim indignantium
Crev.

(c) ab T. Quinctio Gron. Crev.

U. e. 560. »tius per furorem sævituros, quam ut Romani
a. C. 192. »manam amicitiam violarent.»

*Ætoli
 defectionem
 nudant.*

XXXII. Hujus orationem subsecutæ multitudinis preces sunt. Eurylochus ex concilio itineribus occultis ad portam, atque inde protinus in Ætoliā profugit. Jam enim, & id magis in dies, Ætoli defectionem nudabant: eoque ipso forte tempore Thoas, princeps gentis, quem miserant ad Antiocham, redierat, indeque Menippum secum adduxerat, regis legatum. Qui, priusquam concilium iis daretur, inpleverant omnium aures, terrestres navalesque copias commemorando; «ingen-
 »tem vim peditum equitumque venire: ex
 »India elephantos: ante (d) omnia (quo
 »maxime moveri credebant multitudinis ani-
 »mos) tantum advehi auri, ut ipsos emere
 »Romanos possit.» Adparebat, quid ea oratio in concilio motura esset. Nam & venisse eos, & quæ agerent, omnia Romanis legatis deferebantur: &, quamquam prope abscessa res erat, tamen non ab re esse Quinctio visum est, fociorum aliquos legatos interesse ei concilio, qui admonerent Romanæ societatis Ætolos, qui vocem liberam mittere

(d) ad Gron. Crev.

adversus regis legatum auderent. Athenienses maxime in eam rem idonei visi sunt, propter & (e) civitatis dignitatem, & vetustam societatem cum Ætolis. Ab iis Quintius petiit, ut legatos ad Panætolicum concilium mitterent. Thoas primus in eo concilio renunciavit legationem. Menippus post eum intromissus, « Optimum fuisse omnibus, qui » Græciam Asiæque incolent [ait] inter » gris rebus Philippi potuisse intervenire Antiochum : sua quemque habiturum fuisse, » neque omnia sub nutum ditionemque Romanam perventura. Nunc quoque [inquit] » si modo vos, quæ inchoastis, consilia constanter perducitis ad exitum, poterit, Diis juvantibus, & Ætolis fociis, Antiochus » quamvis inclinatas Græciæ res restituere » in pristinam dignitatem. Ea autem in libertate posita est, quæ suis stat viribus, non » ex alieno arbitrio pendet. » Athenienses, quibus primis, post regiam legationem, dicendi, quæ vellent, potestas facta est, mentione omni regis prætermissa, Romanæ societatis Ætolos, meritorumque in universam Græciam T. Quintii, admonuerunt, « ne

U. e. 560,
a. C. 192.

Concilium
Panætolicum.

(e) & propter Græc.

U. c. 560. » temere eam celeritate nimia consiliorum
a. C. 192. » everterent. Consilia calida & audacia pri-
 » ma speciè lata, tractatu dura, eventu tristia
 » esse. Legatos Romanos, & in iis T. Quinc-
 » tium, haud procul inde abesse. Dum inte-
 » gra omnia essent, verbis potius de iis, quæ
 » ambigerentur, disceptarent, quam Asiam
 » Europamque ad funestum armarent bellum.»

XXXIII. MULTITUDO avida novandi res, Antiochi tota erat : & ne admittendos quidem in concilium Romanos censebant. Principum maxime seniores auctoritate obtinuerunt, ut daretur iis concilium. Hoc decretum Athenienses quum retulissent, eundem in Ætoliâ Quintio visum est. Aut enim moturum aliquid, aut omnes homines testes fore, penes Ætolos belli culpam esse : Romanos iusta ac prope necessaria sumturos arma. Postquam ventum est eo, Quintius in concilio, orsus a principio societatis Ætolorum cum Romanis, & quoties ab iis fides mota foederis esset ; pauca de jure civitatum, de quibus ambigeretur, differuit. « Si quid » tamen æqui se habere arbitrarentur, quanto » esse fatius Romam mittere legatos, seu » disceptare, seu rogare senatum mallerent ;

*Legati !
 Rom. in
 Ætoliâ
 erant.*

» quam populum Romanum cum Antiocho,
 » lanistis Ætolis, non sine motu magno gene-
 » ris humani, & pernicie Græciæ dimicare?
 » Nec ullos prius cladem ejus belli sensuros,
 » quam qui movissent. » Hæc nequidquam
 velut vaticinatus Romanus. Thoas deinde
 ceterique factionis ejusdem, cum ad sensu
 omnium auditi, pervicerunt, ut, ne dilato
 quidem concilio, & absentibus Romanis,
 decretum fieret, quo arcefferetur Antiochus
 ad liberandam Græciam, disceptatumque in-
 ter Ætolos & Romanos. Huic tam superbo
 decreto addidit propriam contumeliam Damo-
 critus prætor eorum. Nam quum id ipsum
 decretum posceret eum Quinctius, non veri-
 tus majestatem viri, « aliud in præsentia,
 » quod magis instaret, prævertendum sibi
 » esse, » dixit: « decretum responsumque
 » brevi in Italia, castris super ripam Tiberis
 » positus, daturum. » Tantus furor illo tem-
 pore gentem Ætolorum, tantusque magistra-
 tus eorum cepit.

U. e. 560.
 a. C. 102.

Ætoli
 vocandum
 Antio-
 chum
 deceunt.

XXXIV. QUINCTIUS legatique Corinthum
 redierunt. Inde, ut quæque de Antiocho, ni-
 hil per se ipsi moti, & sedentes expectare
 adventum viderentur regis, concilium quidem

U. c. 560. a. C. 192. universæ gentis post dimissos Romanos non habuerunt : per apocletos autem (ita vocant sanctius consilium (g) : ex delectis constat viris) id agitabant, quoniam modo res in Græcia novarentur. Inter omnes constabat, in civitatibus principes, optimum quemque, Romanæ societatis esse, & præsentis statu gaudere. Multitudinem, & quorum res non ex sententia ipsorum essent, omnia novare (h) velle. Ætoli consilium uno die spei quoque non audacis modo, sed etiam impudentis, ceperunt, Demetriadem, Chalcidem, & Lacedæmonem occupandi. Singuli in singulas missi sunt principes: Thoas Chalcidem, Alexandamenus Lacedæmonem, Diocles Demetriadem. Hunc exsul Eurylochus, de cujus fuga causaque fugæ ante dictum est, quia reditus in patriam nulla spes alia erat, adjuvit. Literis Eurylochi admoniti propinqui amicique, & qui ejusdem factionis erant, liberos & conjugem ejus cum sordida veste, tenentes velamenta supplicum, concionem frequentem adire jubent, singulos universosque obtestantes, ne infontem, indemnatum consensescere

Demetriadem occupant.

(g) *concilium Gron.*

(h) *novari Gron. Crev.*

LIBER XXXV CAP. XXXV 63

in exilio finerent. Et simplices homines misericordia, & improbos seditiososque inmiscendi res tumultu Ætolico spes movit: pro se quisque revocare jubebant. His præparatis, Diocles, cum omni equitatu (& erat tunc præfectus equitum) specie reducentis exfulem hospitem profectus, die ac nocte ingens iter emensus, quum millia sex ab urbe abesset, luce prima tribus electis turmis, cetera multitudine equitum subsequi iussa. præcessit. Postquam portæ adpropinquabat, desilire omnes ex equis iussit; & loris ducere equos, itineris maxime modo, solutis ordinibus: ut comitatus magis præfecti videretur, quam præsidium. Ibi una ex turmis ad portam relicta, ne excludi subsequens equitatus posset, media urbe ac per forum, manu Eurylochum tenens, multis obcurrentibus gratulantibusque, domum deduxit. Mox equitum plena urbs erat, & loca obportuna occupabantur. Tum in domos missi, qui principes adversæ factionis interficerent. Ita Demetrias Ætolorum facta est.

XXXV. LACEDÆMONE non urbi vis adferenda, sed tyrannus dolo capiendus erat: quem, spoliatum maritimiis oppidis a Romanis,

*U. c. 560.
a. C. 192.*

*Mittunt
copias
Lacedæ-
monem.*

V. c. 560. tunc intra mœnia etiam Lacedæmonis ab
a. C. 192. Achæis compulsus, qui occupasset occidere;

eum totius gratiam rei apud Lacedæmonios
 laturum. Causam mittendi ad eum habuerunt,
 quod fatigabat precibus, ut auxilia sibi, quum
 illis auctoribus rebellasset, mitterentur. Mille
 pedites Alexameno dati sunt, & triginta de-
 lecti ex juventute equites. Iis (i) a prætore
 Damocrito in consilio arcano gentis, de quo
 ante dictum est, denunciatum, « Ne se ad
 » bellum Achaicum aut rem ullam, quam sua
 » quisque opinione præcipere posset, crede-
 » rent missos esse. Quidquid Alexamenum
 » res monuisset subiti consilii capere, ad id,
 » quamvis inopinatum, temerarium, audax,
 » obedienter exsequendum parati essent, ac
 » pro eo acciperent, tamquam ad id unum
 » agendum missos ab domo se scirent. » Cum
 his ita præparatis, Alexamenus ad tyrannum
 venit, quem adveniens extemplo spei imple-
 vit. « Antiochum jam in Europam transisse,
 » mox in Græcia fore; terras, maria, armis,
 » viris completurum. Non cum Philippo rem
 » esse credituros Romanos. Numerum iniri
 » peditum equitumque ac navium non posse:
 » elephantorum aciem conspectu ipso debel-
 » laturam.

*Alexame-
 ni Ævoli
 oratio ad
 Nabin.*

(i) His Crev.

LIBER XXXV CAP. XXXV 65

» laturam. Ætolos toto suo exercitu paratos *U. e. 560.*
 » esse venire Lacedæmonem, quum res pos- *a. C. 192.*
 » cat : sed frequentes armatos ostendere ad-
 » venienti regi voluisse. Nabidi quoque & ipsi
 » faciendum esse, ut, quas haberet copias,
 » non fineret sub tectis marcescere otio : sed
 » educeret, & in armis decurrere cogeret,
 » simul animos acueret, & corpora exerce-
 » ret. Consuetudine leviozem laborem fore ;
 » & comitate ac benignitate ducis etiam non
 » injucundum fieri posse. » Educi inde fre-
 » quenter ante urbem in campum ad Eurotam
 » amnem cœpere. Satellites tyranni media fere
 » in acie consistebant, tyrannus cum tribus
 » summum equitibus, inter quos plerumque
 » Alexamenus erat, ante signa vectabatur, cor-
 » nua extrema invisens ; in dextro cornu Ætolî
 » erant, & qui ante auxiliares tyranni fuerant,
 » & qui venerant mille cum Alexameno. Fecerat
 » sibi morem Alexamenus, nunc cum tyranno
 » inter paucos ordines circumeundi, mon-
 » endique eum, quæ in rem esse videbantur ;
 » nunc in dextrum cornu ad suos adequitandi ;
 » mox inde, velut imperato, quod res popos-
 » cisset, recipiendi se ad tyrannum. Sed, quem
 » diem patrando facinori statuerat, eo paullisper

U. c. 560.
a. C. 192. cum tyranno vestatus, quum ad suos concessisset, tum (k) equitibus ab domo secum missis, «Agenda [inquit] res est, juvenes, » audendaque, quam me duce inpigre exse- » qui jussi estis. Parate animos dextrasque, » ne quis in eo, quod me viderit facientem, » cesset. Qui cunctatus fuerit, & suum con- » filium meo interponet, sciat sibi reditum ad » penates non esse. » Horror cunctos cepit : & meminerant, cum quibus mandatis existent. Tyrannus ab lævo cornu veniebat. Ponere hastas equites Alexamenus jubet, & se intueri. Colligit & ipse animum confusum tantæ cogitatione rei. Postquam adpropinquabat, inpetum facit, &, transfixo equo, tyrannum deturbat. Jacentem equites confo-diunt. Multis frustra in loricam ictibus datis, tandem in nudum corpus vulnera pervenerunt : &, priusquam a media acie subcurreretur, expiravit.

*Occiditur
Nabis.*

XXXVI. ALEXAMENUS cum omnibus Ætolis citato gradu ad regiam occupandam pergit. Corporis custodes, quum res in oculis gereretur, pavor primo cepit: deinde, postquam abire Ætolorum agmen videre,

(k) cum Gron.

concurrunt ad relictum tyranni corpus : & *U. c. 560;*
 spectatorum turba ex custodibus vitæ mortis- *a. C. 192.*
 que ultoribus est (1) facta. Nec movisset se
 quisquam, si extemplo, positis armis, vo-
 cata in concionem multitudo fuisset, & oratio
 habita tempori conveniens, frequentes inde
 retenti in armis Ætoli (m) sine injuriâ cujus-
 quam. Sed, ut oportuit in consilio fraude
 cœpto, omnia in maturandam perniciem eo-
 rum, qui fecerant, sunt acta. Dux regia in-
 clusus diem ac noctem in scrutandis thesau-
 ris tyranni consumsit : Ætoli, velut captâ
 urbe, quam liberasse videri volebant, in
 prædam versi. Simul indignitas rei, simul
 contentus, animos Lacedæmoniis ad coëun-
 dum fecit. Alii dicere, exturbandos Ætolos,
 & libertatem, quum restitui videretur, inter-
 ceptam repetendam. Alii, ut caput agenda
 rei esset, regii generis aliquem in speciem
 adsumendum. Laconicus ejus stirpis erat puer
 admodum, educatus cum liberis tyranni.
 Eum in equum inponunt, &, armis adreptis,
 Ætolos vagos per urbem cædunt. Tum regiam

(1) est del. Gron. Crev.

(m) frequentibus inde retentis in armis Ætolis.
 Gron. Crev.

U. s. 360.
a. C. 192.

Lacedæ-
monii
concidunt
Ætolos.

Philopæ-
men Lae-
onas socie-
tati
Achæorum
adjungit.

Thoas
Ætolus
frustra
Chalcidam
sentat.

invadunt. Ibi Alexamenum cum paucis resistentem obruncant. Ætoli circa Chalcidæcon (Minervæ est templum æreum) congregati cæduntur. Pauci, armis abjectis, pars Tegeam, pars Megalopolim perfugiunt. Ibi, comprehensi a magistratibus, sub corona venierunt.

XXXVII. PHILOPÆMEN, audita cæde tyranni, profectus Lacedæmonem, quum omnia turbata metu invenisset; evocatis principibus, & oratione habita, qualis habenda ab Alexameno fuerat, societati Achæorum Lacedæmonios adjunxit: eo etiam facilius, quod forte ad idem tempus (n) A. Atilius cum quatuor & viginti quinquerebus ad Gythium accessit. Hisdem diebus circa Chalcidem Thoas, per Euthymidam principem, pulsus opibus eorum, qui Romanæ societatis erant post T. Quinctii legatorumque adventum, & Herodorum Cianum mercatorem, sed potentem Chalcide propter divitias, præparatis ad prodicionem iis, qui Euthymidæ factionis erant, nequaquam eandem fortunam, qua Demetrias per Eurylochum occupata erat, habuit. Euthymidas ab Athenis (eum domicilio delegerat locum) Thebas primum, hinc

(n) quod ad idem forte tempus Gron. Crev.

Salganea processit; Herodorus ad Thronium. *U. e. 560.*
 Inde haud procul in Maliaco sinu duo millia *a. C. 192.*
 peditum Thoas & (o) ducentos equites,
 onerarias leves ad triginta habebat. Eas cum
 sexcentis peditibus Herodorus trajicere in
 insulam Atalantam iussus: ut inde, quum
 pedestres copias adpropinquare jam Aulidi
 atque Euripo sensisset, Chalcidem trajiceret.
 Ipse ceteras copias, nocturnis maxime itine-
 ribus, quanta poterat celeritate, Chalcidem
 ducebat.

XXXVIII. MICTIO & Xenocides, penes
 quos tum summa rerum, pulso Euthymida,
 Chalchide erat, seu ipsi per se suspicati, seu
 indicata re, primo pavidi, nihil usquam spei,
 nisi in fuga, ponebant. Deinde, postquam
 refedit terror, & prodi & deserere non patriam
 modo, sed etiam Romanorum societatem,
 cernebant, consilio tali animum adjecerunt.
 Sacrum anniversarium eo forte tempore Ere-
 triæ Amarynthidis Dianæ erat: quod non
 popularium modo, sed Carystiorum etiam
 cœtu celebratur. Eo miserunt, qui orarent
 Eretrienfes Carystiosque, « Ut & suarum for-
 » tunarum in eadem insula geniti misereren-

(o) & Thoas Gron.

V. c. 360. » tur, & Romanam societatem respicerent:
a. C. 192. » Ne finerent Ætolorum Chalcidem fieri.
 » Eubœam habituros, si Chalcidem habuif-
 » sent. Graves fuisse Macedonas dominos;
 » multo minus tolerabiles futuros Ætolos.»
 Romanorum maxime respectus civitates mo-
 vit, & virtutem nuper in bello, & in victo-
 ria iustitiam benignitatemque expertas. Ita-
 que, quod roboris in juventute erat, utra-
 que civitas armavit misitque. His tuenda
 mœnia Chalcidis oppidani quum tradidissent,
 ipsi omnibus copiis transgressi Euripum, ad
 Salganea posuerunt castra. Inde caduceator
 primum, deinde legati ad Ætolos missi per-
 cunctatum, quo suo dicto factove socii atque
 amici ad se obpugnandos venirent? Respon-
 dit Thoas dux Ætolorum, « Non ad obpugnan-
 » dos, sed ad liberandos ab Romanis, ve-
 » nire sese. Splendidiore nunc eos catena,
 » sed (p) multo graviore, victos esse, quam
 » quum præsidium Macedonum in arce ha-
 » buissent. Se vero, [negare Chalcidenses]
 » aut servire ulli, aut præsidio cuiusquam
 » egere.» Ita digressi ex conloquio legati ad
 suos. Thoas & Ætoli, ut qui spem omnem

in eo, ut inprovise obrimerent, habuissent, *U. e. 560a*
 ad justum bellum obpugnationemque urbis *a. C. 192.*
 mari ac terra munitæ haudquaquam pares,
 domum rediere. Euthymidas, postquam castra
 popularium ad Salganea esse, profectosque
 Ætolos audivit, & ipse a Thebis Athenas
 rediit. Et Herodorus, quum per aliquot dies
 intentus ab Atalanta signum nequidquam ex-
 spectasset, missa speculatoria nave, ut, quid
 moræ esset, sciret, postquam rem omissam
 a sociis vidit, Thronium, unde venerat,
 repetit.

XXXIX. QUINCTIUS quoque, his auditis,
 ab Corintho veniens navibus, in Chalcidis
 Euripo Eumeni regi obcurrit. Placuit, quin-
 gentos milites præsidii causa relinqui Chal-
 cide ab Eumene rege: ipsum Athenas ire.
 Quinctius, quo profectus erat, Demetria-
 dem contendit; ratus Chalcidem liberatam
 momenti aliquid apud Magnetas ad repeten-
 dam societatem Romanam facturam. Et, ut
 præsidii aliquid esset suæ partis hominibus,
 Eunomo prætori Theffalorum scripsit, ut
 armaret juventutem, & Villium ad Deme-
 triadem præmisit ad tentandos animos: non
 aliter, nisi pars aliqua inclinaret ad respectum

*Quinctius
 frustra
 Magnetas
 tentat.*

V. c. 560. a. C. 192. pristinae societatis, rem adgressurus. Villius quinquere mi nave ad ostium portus est investus. Eo multitudo Magnetum omnium quum se effudisset, quaesivit Villius, utrum ad amicos, an ad hostes, sese venisse malent? Respondit Magnetarches Eurylochus, « Ad amicos venisse eum : sed abstineret » portu, & fineret Magnetas in concordia » & libertate esse, nec per conloquii speciem » multitudinem sollicitaret. » Altercatio inde, non sermo, fuit : quum Romanus ut ingratos increparet Magnetas, imminentesque praediceret clades : multitudo obstreperet, nunc senatum, nunc Quinctium accusando. Ita inrito incepto Villius ad Quinctium sese recepit. At Quinctius, nuncio ad praetorem misso, ut reduceret domum copias, ipse navibus Corinthum rediit.

XL. ABSTULERUNT me velut de spatio Graeciae res inmixtae Romanis : non quia ipsas operae pretium esset prescribere, sed quia causae fuerunt cum Antiocho belli. Consulibus designatis, (inde namque diverteram) L. Quinctius & Cn. Domitius consules in provincias profecti sunt : Quinctius in Ligures, Domitius adversus Boios. Boii quieverunt

*Res
Italia.*

runt : atque etiam senatus eorum cum liberis, & præfecti cum equitatu (summa omnium mille & quingenti) consuli dederunt sese. Ab altero consule ager Ligurum late est vastatus, castellaque aliquot capta : unde non præda modo omnis generis cum captivis parata, sed recepti quoque aliquot cives sociique, qui in hostium potestate fuerant. Eodem hoc anno Vibonem colonia deducta est ex (q) senatusconsulto plebeique scito. Tria millia & septingenti pedites ierunt, trecenti equites. Triumviri deduxerunt eos, Q. Nævius, M. Minucius, M. Furius Crassipes. Quina dena jugera agri data in singulos pedites sunt, duplex equitibus. Bruttiorum proxime fuerat ager : Bruttii ceperant de Græcis. Romæ per idem tempus duo maximi fuerunt terrores; diutinus (r) alter, sed seignior. Terra dies duodequadraginta movit. Per totidem dies feriæ in sollicitudine ac metu fuere. In triduum ejus rei causa supplicatio habita est. Ille non pavor vanus, sed vera multorum clades fuit. Incendio a foro Boario orto, diem noctemque ædificia in Tiberim versa

U. c. 560.
a. C. 192.

(q) *ex del. Gron. Crev.*

(r) *diutius Gron.*

U. c. 560. arfere, tabernæque omnes cum magni pretii
a. C. 192. mercibus conflagraverunt.

Adparatus
ad
bellum.

XLII. JAM fere in exitu annus erat : & in dies magis fama de Antiochi bello, & cura Patribus crescebat. Itaque de provinciis magistratuum designatorum, quo intentiores essent omnes, agitari cœptum est. Decrevere, ut consulibus Italia, & quo senatus censuisset, (jam esse bellum adversus Antiochum regem omnes sciebant) provinciæ essent. Cujus ea fors esset, quatuor millia peditum civium Romanorum, & trecenti equites, sex millia socium Latini nominis cum quadringentis equitibus sunt decreta. Eorum delectum habere L. Quinctius consul jussus : ne quid moraretur, quo minus cōsul novus, quo senatus censuisset, extemplo proficisci posset. Item de provinciis prætorum decretum est : prima ut fors duæ, urbanaque & inter cives ac peregrinos jurisdictio esset : secunda, Bruttii : tertia, classis, ut navigaret, quo senatus censuisset : quarta, Sicilia : quinta, Sardinia : sexta, Hispania ulterior. Imperatum præterea L. Quinctio consuli est, ut duas legiones civium Romanorum novas confcriberet; & sociam ac Latini nominis viginti

millia peditum, & octingentos equites. Eum exercitum prætori, cui Bruttii provincia evenisset, decreverunt. Ædes duæ Jovi eo anno in Capitolio dedicatæ sunt. Voverat L. Furius Purpureo prætor Gallico bello unam, alteram consul. Dedicavit Q. Marcius Ralla duumvir. Judicia in fœneratores eo anno multa severe sunt facta, accusantibus privatos ædilibus curulibus, M. Tuccio & P. Junio Bruto. De multa damnatorum quadrigæ inauratæ in Capitolio positæ in cella Jovis supra fastigium ædiculæ, & duodecim clipea inaurata : & iidem porticum extra portam Trigemina inter lignarios fecerunt.

*U. c. 560.
a. C. 192.*

*Fœneratores
damnati.*

XLII. INTENTIS in adparatum novi belli Romanis, ne ab Antiocho quidem cessabatur. Tres eum civitates tenebant, Smyrna, & Alexandria Troas, & Lampfacus; quas neque vi expugnare ad eam diem poterat, neque conditionibus in amicitiam perlicere, neque a tergo relinquere, trajiciens ipse in Europam, volebat. Tenuit eum & de Hannibale deliberatio. Et primo naves apertæ, quas cum eo missurus in Africam fuerat, moratæ sunt : deinde, an omnino mittendus esset, consultatio mota est, maxime a Thoante

*Antiochi
de
Hannibale
deliberatio.*

U. c. 560. a. C. 192. Ætolo, qui, omnibus in Græcia tumultu completis, Demetriadem adferebat in potestate esse: &, quibus mendaciis de rege, multiplicando verbis copias ejus, crexerat multorum in Græcia animos, iisdem & regis spem inflabat: « omnium votis eum arcessi. » Concursum ad litora futurum, unde classem regiam prospexissent. » Hic idem ausus de Hannibale est movere sententiam prope jam certam regis. Nam « neque dimittendam partem navium a classe regia censebat: neque, si mittendæ naves forent, minus quampiam ei classi, quam Hannibalem, præficiendum. Exfulem illum & Pœnum esse, cui mille in dies nova consilia vel fortuna sua, vel ingenium possit facere. Et ipsam eam gloriam belli, qua velut dote Hannibal concilietur, nimiam in præfecto regio esse. Regem conspici, regem unum ducem, unum imperatorem videri debere. Si classem, si exercitum amittat Hannibal, idem damni fore, ac si per alium ducem amittantur. Si quid prospere eveniat, Hannibalis eam, non Antiochi, gloriam fore. Si vero universo bello vincendi Romanos fortuna detur, quam spem esse, sub rege

» victurum Hannibalem uni subiectum, qui *U. c. 560.*
 » patriam prope non tulerit ? Non ita se a *a. C. 192.*
 » juvena eum gessisse, spe animoque com-
 » plexum orbis terrarum imperium, ut in
 » senectute dominum laturus videatur. Nihil
 » opus esse regi Hannibale duce, comite &
 » consiliario eodem ad bellum iuti posse. Mo-
 » dicum fructum ex ingenio tali neque gra-
 » vem, neque inutilem fore. Si summa pe-
 » tantur, & dantem, & accipientem prægra-
 » vatura.»

XLIII. NULLA ingenia tam prona ad invi-
 diam sunt, quam eorum, qui genus ac for-
 tunam suam animis non æquant: quia virtu-
 tem & bonum alienum oderunt. Extemplo
 consilium mittendi Hannibalis, quod unum
 in principio belli utiliter cogitatum erat, ab-
 jectum est. Demetriadis maxime defectione
 ab Romanis ad Ætolos elatus, non ultra dis-
 ferre profectionem in Græciam constituit.
 Priusquam solveret naves, Ilium a mari ad-
 cendit, ut Minervæ sacrificaret. Inde ad clas-
 sem regressus, proficiscitur quadraginta testis
 navibus, apertis sexaginta: & ducendæ one-
 rariæ cum omnis generis com meatu bellicoque
 adparatu sequebantur. Imbrum primo insulam

*Consilium
mittendi
Hanniba-
lis in Afri-
cam abji-
citur.*

*Antiochus
in
Europam
trajicit.*

U. e. 560.
4. C. 192.

tenuit : inde Scyathum , trajecit. Ubi con-
lectis in alto, quæ dissipatæ erant, navibus,
ad Pteleum primum continentis venit , ibi
Eurylochus ei Magnetarches principesque Ma-
gnetum ab Demetriade obcurrerunt. Quo-
rum frequentia lætus, die postero in urbis
portum navibus est investus. Copias haud
procul inde exposuit. Decem millia peditum
fuere, & quingenti equites, sex elephantum;
vix ad Græciam nudam occupandam satis
copiarum, nedum ad sustinendum Romanum
bellum. Ætoli, postquam Demetriadem ve-
nisse Antiochum adlatum est, concilio in-
dicto, decretum, quo arcesserent eum, fece-
runt. Jam profectus ab Demetriade rex, quia
ita decreturos sciebat, Phalara (s) in finem
Maliacum processerat. Inde, decreto accep-
to, Lamiam venit, exceptus ingenti favore
multitudinis, cum plausibus clamoribusque,
& quibus aliis lætitia effusa vulgi significa-
tur.

*Antiochi
oratio
in concilio
Ætolo-
rum.*

XLIV. IN concilium ut ventum est, ægre
a Phænea prætore principibusque introductus,
inde facto silentio, rex dicere orsus. Prima
ejus oratio fuit excusantis, « Quod tanto mi-

(s) Phalaram Gron. Crev.

» noribus spe atque opinione omnium copiis *U. e. 560.*
 » venisset. Id suæ impensæ erga eos voluntatis *a. C. 192.*
 » maximum debere indicium esse, quod nec
 » paratus fatis ulla re, & tempore ad navi-
 » gandum inmaturo, vocantibus legatis eorum,
 » haud gravatè obsecutus esset, credidisset-
 » que, quum se vidissent Ætoli, omnia vel
 » in se uno posita præfidia existimatos esse.
 » Ceterum eorum quoque se, quorum ex-
 » spectatio destituta in præsentia videatur,
 » spem abunde expleturum. Nam simul primum
 » anni tempus navigabile præbuisset mare,
 » omnem se Græciam armis, viris, equis,
 » omnem oram maritimam classibus comple-
 » turum. Nec impensæ, nec labori, nec peri-
 » culo parsurum, donec, depulso cervicibus
 » eorum imperio Romano, liberam vere
 » Græciam, atque in ea principes Ætolos
 » fecisset. Cum exercitibus comiteatus quo-
 » que omnis generis ex Asia venturos. In
 » præsentia curæ esse Ætolis debere, ut co-
 » pia frumenti suis, & annona tolerabilis
 » rerum aliarum suppeditetur.»

XLV. In hanc sententiam rex cum magno
 omnium adsensu locutus discessit. Post disces-
 sum regis, inter duos principes Ætolorum,

U. c. 560.

a. C. 192.

Phæneam & Thoantem, contentio fuit. Phæneas, reconciliatore pacis & disceptatore de iis; quæ in controversia cum populo Romano essent, utendum potius Antiocho, censebat, quam duce belli. « Adventum ejus & » majestatem ad verecundiam faciendam Romanis vim majorem habituram, quam arma. Multa homines, ne bellare necesse sit, » voluntate remittere, quæ bello & armis » cogi non possint. » Thoas negare, « Paci » studere Phæneam: sed discutere adparatum » belli velle, ut tædio & inpetus relanguescat regis, & Romani tempus ad comparandum habeant. Nihil enim æqui ab Romanis » inpetrari posse, toties legationibus missis » Romam, toties cum ipso Quintio disceptando, satis expertum esse: nec, nisi abs- » cissa omni spe, auxilium Antiochi inploraturos fuisse. Quo celerius spe omnium ob- » lato, non esse elanguescendum, sed orandum potius regem, ut, quoniam, quod » maximum fuerit, ipse vindex Græciæ vernerit, copias quoque terrestres navalesque » arcessat. Armatum regem aliquid inpetratum: inermem non pro Ætolis modo, sed » ne pro se quidem ipso, momenti ullius » futu-

» futurum apud Romanos. » Hæc vicit sententia : imperatoremque regem adpellandum censuerunt : & triginta principes, cum quibus, si qua vellet, consultaret, delegerunt.

XLVI. ITA, dimisso concilio, multitudo omnis in suas civitates dilapsa est. Rex postero die cum apocletis eorum, unde bellum ordiretur, consultabat. Optimum visum est, Chalcidem, frustra nuper ab Ætolis tentatam, primum adgredi : & celeritate in eam rem magis, quam magno conatu & adparatu, opus esse. Itaque cum mille peditibus rex, qui ab Demetriade secuti erant, profectus per Phocidem est : & alio itinere principes Ætoli, juniorum paucis evocatis, ad Chæroneam obcurrerunt, & decem confratis navibus secuti sunt. Rex, ad Salganea castris positus, navibus ipse cum principibus Ætolorum Euripum trajecit, &, quum haud procul portu egressus esset, magistratus quoque Chalcidensium & principes ante portam processerunt. Pauci utrimque ad conloquium congressi sunt. Ætoli magnopere suadere, « ut, salva Romanorum amicitia, regem » quoque adsumerent socium atque amicum. » Neque enim eum inferendi belli, sed libe-

*U. c. 560.
a. C. 192.*

*Imperato-
rem cum
Ætoli ad-
pellant.*

V. c. 560.
d. C. 192.

» randæ Græciæ, causa in Europam traje-
» cisse; & liberandæ re (t), non verbis &
» simulatione, quod fecissent Romani. Nihil
» autem utilius Græciæ civitatibus esse,
» quam utramque complecti amicitiam. Ita
» enim ab utriusque injuria tutam alterius
» semper præsidio & fiducia fore. Nam si
» non recepissent regem, viderent, quid pa-
» tiendum iis extemplo foret: quum Roma-
» norum procul auxilium, hostis Antiochus,
» cui resistere viribus suis non possent, ante
» portas esset. » [Ad hæc Mictio, unus ex
» principibus. « Mirari se [dixit] ad quos libe-
» randos Antiochus, relicto regno suo, in
» Europam trajecisset. Nullam enim civitatem
» se in Græcia nosse, quæ aut præsidium ha-
» beat, aut stipendium Romanis pendat, aut
» foedere iniquo adligata, quas nolit, leges
» patiat. Itaque Chalcidenses neque vindice
» libertatis ullo egere (u), quum liberi sint,
» neque præsidio, quum pacem ejusdem po-
» puli Romani beneficio & libertatem habeant.
» Amicitiam regis non adspernari, neque ipso-
» rum Ætolorum. Id primum eos pro amicis

(t) trajecisse; liberandæ vero re Gron. Crev.

(u) indigere Gron. Crev.

LIBER XXXV CAP. XLVII 83

» facturos, si insula excedant, atque abeant. *U. c. 560.*
 » Nam ipsis certum esse, non modo non re- *a. C. 192.*
 » cipere mœnibus, sed ne societatem quidem
 » ullam pacisci; nisi ex auctoritate Romano-
 » rum. »

XLVII. HÆC renunciata regi ad naves,
 ubi restiterat, quum essent; in præsentia
 (neque enim iis venerat copiis, ut vi agere
 quidquam posset) reverti Demetriadem placuit.
 Ibi, quoniam primum vanum inceptum
 (v) evasisset, consultare cum Ætolis rex,
 quid deinde fieret. Placuit, Achæos & Amy-
 nandrum, regem Athamanum, tentare. Bœo-
 torum gentem averſam ab Romanis jam inde
 à Brachyllæ morte, & quæ secuta eam fue-
 rant, censebant. Achæorum Philopœmenem
 principem, æmulatione gloriæ in bello La-
 conum, infestum invisumque esse Quintio
 credebant. Amynander uxorem Apamiam,
 filiam Alexandri cujusdam Megalopolitani,
 habebat: qui, se oriundum à Magno Alexan-
 dro ferens, filiis duobus Philippum atque
 Alexandrum, & filiæ Apamiam nomina in-
 posuerat: quam, regiis inclitam nuptiis, ma-
 jor ex fratribus Philippus secutus in Athamæ-

(v) *inane ceptum Gron. Crev.*

U. e. 560.
a. C. 192.

niam fuerat. Hunc, forte ingenio vanum; Ætoli & Antiochus inpulerant in spem, quod is vere regum stirpis esset, regni Macedoniae, si Amynandrum Athamanesque Antiocho conjunxisset. Et ea vanitas promissorum non apud Philippum modo, sed etiam apud Amynandrum, valuit.

Legati
Antiochi
&
Ætolorum
ad
Achaos.

XLVIII. In Achaia legatis Antiochi Ætolorumque, coram T. Quintio, Ægii datum est concilium. Antiochi legatus prior, quam Ætoli, est auditus. Is, ut plerique, quos opes regiae alunt, vaniloquus, maria terrasque inani sonitu verborum complevit. «Equitum innumerabilem vim trajici Hellepontum in Europam, partim loricanos, quos cataphractos vocant; partim sagittis ex equo utentes, & a quo nihil fati tecti sit, aversos refugiente equo certius figentes.» His equestribus copiis quamquam vel totius Europae exercitus in unum coacti obrui possent; adjiciebat multiplices copias peditum, & nominibus quoque gentium vix fando auditis terrebatur; Dahas, Medos, Elymaeosque & Caddusios adpellans. «Navalium vero copiarum, quas nulli portus capere in Graecia possent, dextrum cornu Sidonios & Tyrios,

» finiftrum Aradios, & ex Pamphylia Sidetas
 » tenere; quas gentes nullæ umquam nec
 » arte, nec virtute navali æquaffent. Jam
 » pecuniam, jam alios belli adparatus referre,
 » fupervacaneum effe. Scire ipfos, abundaffe
 » femper auro regna Afæ. Itaque non cum
 » Philippo, nec Hannibale rem futuram Ro-
 » manis, principe altero civitatis, altero Ma-
 » cedoniæ tantum regni finibus inclufo; fed
 » cum magno Afæ totius partisque Europæ
 » rege. Eum tamen, quamquam ab ultimis
 » orientis terminis ad liberandam Græciam
 » veniat, nihil postulare ab Achæis, in quo
 » fides eorum adverfus Romanos, priores
 » focios atque amicos, lædatur. Non enim,
 » ut fecum adverfus eos, arma capiant, fed
 » ut neurri parti feffe conjungant, petere.
 » Pacem utrique parti, quod medios deceat
 » amicos, optent: bello fe non interponant.»
 Idem ferme & Ætolorum legatus Archidamus
 petiit, ut, quæ facillima & tutiffima effer,

quietem præftarent, fpectatoresque belli,
 fortunarum alienarum eventum fine ullo dif-
 crimine rerum fuarum operirentur. Provedus
 deinde eft intemperantia linguæ in maledicta,
 nunc communiter Romanorum, nunc proprie

U. c. 560.
 a. C. 192.

U. c. 560.
a. C. 192.
 ipsius Quintii : « ingratos » adpellans , &
 exprobrans « non victoriam modo de Philip-
 » po virtute Ætolorum partam , sed etiam
 » salutem ; ipsumque & exercitum sua opera
 » servatos. Quo enim illum umquam impe-
 » ratoris functum officio esse ? Auspiciantem,
 » inmolantemque , & vota nuncupantem sacri-
 » ficuli vatis modo in acie vidisse , quum
 » ipse corpus suum pro eo telis hostium ob-
 » jiceret. »

*Respon-
 sum
 Quintii*

XLIX. Ad ea Quintius , « Coram quibus
 » magis , quam apud quos , verba faceret , »
 » dicere , « Archidamum rationem habuisse.
 » Achæos enim probe scire , Ætolorum om-
 » nem ferociam in verbis , non in factis ,
 » esse : & in conciliis magis concionibusque ,
 » quam in acie , adparere. Itaque parvi
 » Achæorum existimationem , quibus notos
 » esse se scirent , fecisse : legatis regis , &
 » per eos absentis regi eum se jactasse. Quod
 » si quis antea ignorasset , quæ res Antiochum
 » & Ætolos conjunxisset , ex legatorum fer-
 » mone potuisset adparere : mentiendo in vi-
 » cem jactandoque vires , quas non haberent ,
 » inflasse vana spe , atque inflatos esse : dum
 » ii (x) ab se Philippum victum , sua virtute
 » (x) hi Gron. Crey.

LIBER XXXV CAP. XLIX 87

» protectos Romanos, & quæ modo audie- *U. c. 560.*
 » batis, narrant; vos ceterasque civitates & *a. C. 192.*
 » gentes suam sectam esse secuturos: rex
 » contra peditum equitumque nubes jactat,
 » & confert maria suis classibus. Est autem
 » res simillima coenæ Chalcidensis hospitis
 » mei, hominis & boni, & sciti convivato-
 » toris. Apud quem solstitiali tempore comiter
 » accepti quum miraremur, unde illi eo tem-
 » pore anni tam multa & varia venatio;
 » homo non, quam isti sunt, gloriosus, re-
 » nidens, condimentis, ait, varietatem illam
 » & speciem ferinæ carnis ex mansueto suæ
 » factam. Hoc dici apte in copias regis, quæ
 » paullo ante jactatæ sint, posse. Varia enim
 » genera armorum, & multa nomina gentium
 » inauditarum, Dahas, & Medos, & Caddu-
 » sios, & Elymæos, Syros omnes esse: haud
 » paullo mancipiorum melius, propter servi-
 » lia ingenia, quam militum genus. Et uti-
 » nam subijcere oculis vestris, Achæi, pos-
 » sem concursationem regis magni ab Deme-
 » triade, nunc Lamiam in concilium Ætolo-
 » rum, nunc Chalcidem! Videretis vix dua-
 » rum male plenarum legiuncularum instar
 » in castris regis: videretis regem, nunc men-

V. c. 560.
a. C. 192.

» dicantem prope frumentum ab Ætolis, quod
 » militi admetiatur : nunc mutuas pecunias
 » fœnore in stipendium quærentem : nunc
 » ad portas Chalcidis stantem : & mox inde
 » exclusum, nihil aliud quam Aulide atque
 » Euripo spectatis, in Ætoliam redeuntem.
 » Male crediderunt & Antiochus Ætolis, &
 » Ætoli regiæ vanitati. Quo minus vos deci-
 » pi debetis, sed expertæ potius spectatæque
 » Romanorum fidei credere. Nam quod opti-
 » mum esse dicant (γ), non interponi vos
 » bello : nihil immo tam alienum rebus vestris
 » est. Quippe sine gratia, sine dignitate,
 » præmium victoris eritis.»

L. NEC absurde adversus utrosque respon-
 disse visus est, & facile erat orationem apud
 faventes æquis auribus accipi. Nulla enim
 nec disceptatio, nec dubitatio fuit, quin om-
 nes, eosdem genti Achæorum hostes & ami-
 cos, quos populus Romanus censuisset, ju-
 dicarent, bellumque & Antiocho, & Ætolis
 nunciari juberent. Auxilia etiam, quo cen-
 suit Quinctius, quingentorum militum Chal-
 cidem, quingentorum Piræum extemplo
 miserunt. Erat enim haud procul seditione

(γ) dicunt Crev.

Athenis res, trahentibus ad Antiochum quibusdam spe largitionum venalem pretio multitudinem; donec ab iis, qui Romanæ partis erant, Quinctius est additus, &, accusante Leonte quodam, Apollodorus auctor defectionis damnatus, atque in exilium est eiec-
 tus, Et ab Achæis quidem cum tristi responso legatio ad regem rediit. Bœoti nihil certi responderunt: « quum Antiochus in Bœo-
 » tiam venisset, tum, quid sibi faciendum
 » esset, se deliberaturos esse. » Antiochus, quum ad Chalcididis præsidium, & Achæos & Eumenum regem misisse audisset; maturandum ratus, ut & prævenirent sui, & venientes, si possent, exciperent, Menippum cum tribus ferme millibus militum, & cum omni classe Polyxenidam mittit. Ipse paucos post dies sex millia suorum militum, & ex ea copia, quæ Lamiaë repente colligi potuit, non ita multos Ætolos ducit. Achæi quingenti, & ab Eumene rege modicum auxilium missum, duce Xenoclide Chalcidensi, nondum obfessis itineribus, tuto transgressi Euripum, Chalcidem pervenerunt. Romani milites, quingenti ferme & ipsi, quum jam Menippus castra ante Salganea ad Hermæum, qua transitus ex

U. c. 560,
a. C. 192,

*Præsidium
 Chalcidem
 missum.*

U. c. 560.
a. C. 192.

Bœotia in Eubœam insulam est, haberetque venerunt. Mistio erat cum iis, legatus a Chalcide ad Quintium, ad id ipsum præsidium petendum, missus: qui postquam obsessas ab hostibus fauces vidit, omisso ad Aulidem itinere, Delium convertit, ut inde in Eubœam transmissurus.

*Ad Delium
caesi mili-
tes Roma-
ni.*

LI. TEMPLUM est Apollinis Delium, innuens mari; quinque millia passuum a Tanagra abest. Minus quatuor millium inde in proxima Eubœæ est mari trajetus. Ubi & in fano lucoque, ea religione & eo jure sancto, quo sunt templa, quæ (z) asyla Græci adpellant, & nondum aut indicto bello, aut ita commisso, ut strictos gladios, aut sanguinem usquam factum audissent, quum per magnum otium milites, alii ad spectaculum templi lucique versi, alii in litore inermes vagarentur, magna pars per agros lignatum pabulatumque dilapsa esset; repente Menippus, palatos passim adgressus, eos cecidit, ad quinquaginta vivos cepit. Perpauci effugerunt, in quibus Mistio parva oneraria nave exceptus. Ea res Quintio Romanisque, sicut jactura militum molesta, ita ad jus in-

(z) quæ del. Gron. Crev.

ferendi Antiocho belli adjecisse aliquantum videbatur. Antiochus, admoto ad Aulidem exercitu, quum rursus oratores, partim ex suis, partim Ætolos, Chalcidem misisset, qui eadem illa, quæ nuper, cum minis gravioribus agerent, nequidquam contra Mictione & Xenoclide tendentibus, facile tenuit, ut portæ sibi aperirentur. Qui Romanæ partis erant, sub adventum regis urbe excefferunt. Achæorum & Eumenis milites Salganea tenebant. Et in Euripo castellum Romani milites pauci custodiæ causa loci communiebant. Salganea Menippus, rex ipse castellum Euripi obpugnare est adortus. Priores Achæi & Eumenis milites pacti, ut sine fraude liceret abire, præsidio excefferunt. Pertinacius Romani Euripum tuebantur. Hi quoque tamen, quum terra marique obsiderentur, & jam machinas tormentaque comportari viderent, non tulere obsidionem. Quum id, quod caput erat Eubœæ, teneret rex, ne ceteræ quidem ejus insulæ urbes imperium abnerunt: magnoque principio sibi orsus bellum videbatur, quod tanta insula & tot obportunæ urbes in suam ditionem venissent.

*U. c. 569,
a. C. 172.*

Chalcidenses Antiocho portas aperiant.